dost

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Sahibi : *Salim ŞENGİL*
Yazı İşleri Sorumlusu :
N. ŞENGİL
Ayda Bir Çıkar

YENİ DİZİ
SAYI : 29
CİLT : 11
AĞUSTOS 1963
1,5 LİRA

KURAMSAL DENEMELER

Muzaffer ERDOST (3. Sayfada)

ÇAMURCU

Cevdet KUDRET (5. Sayfada)

Eğitim Bakanlığı

Son günler içinde bütün aydınların gözleri Millî Eğitim Bakanındadır.

Ne yazık ki, 27 Mayıs'tan sonra Millî Birlik Yönetiminde Millî Eğitim işleri geçici bakanlarla geçiştirilmiş; 1961 Ekim seçimlerinden sonra gelen iki Bakan zamanında ise sadece zaman kaybedilmiştir. Bu zaman kaybında, bakanların anlaşılmaz tutumları dolayısı ile gericilerin zaman kazandığını da ekliyebiliriz. Türkiye Öğretmenler Millî Federasyonu ile aydın yazarların sürekli eleştirmeleri sonunda Millî Eğitim Bakanlığı'nda değişiklik zorunlu olmuştur.

Türkiye; Mustafa Necati, Saffet Arıkan, bunların arkasından gelerek büyük işler başarmış, millî eğitimin yüzünü güldürmüş olan Hasan-Âli Yücel'den sonra bir duraklama evresine girmiş; 1950 den sonra ise ürkütücü bir gerileyişin içine düşmüştür. 1950 - 1960 evresinde Türkiye'de millî eğitim tam anlamıyla bir «irtica» bataklğı içinde çırpınmış, kalmıştır. Köylünün eğitimi baltalanmış, ortalığı mahalle okulları kaplamış; millî eğitim kadrolarına, 1924 öncesini geri getirecek anlayışta kimseler doldurulmuştur .

1960 - 1963 yılları arasında olumlu işler görülemediğinden, 1950 - 1960 evresinin gerileyişi bir bakıma sürüp gitmiştir. İşte; yeni Millî Eğitim Bakanı, bu ortamda iş başına geçmiştir. İlk izlenim, Bakan'ın heyecanlı, eski deyimiyle «şevkli» bir atılımla işe başladığıdır. Ama, sorunlar öylesine geniş ve yoğun ki... Türkiye'de okur-yazar oranı korkunç derecede düşmüştür; köylüyü okutmak için büyük işlere girişmek gerekmektedir. Türkiye'de lâyik eğitim büyük yaralar almıştır; bunu iyileştirmek ister. Ülkücü öğretmen her yerde ayaklar altına alınmakta; öğretmenlik niteliklerinden yoksun kupkuru bir kadro ise baştacı edilmektedir. Okulsuzluk, öğretmensizlik, kitapsızlık; bunların önünde: ilkesizlik... Kütüphanesizlik, elde bulunan kütüphanelerde yoksulluk, kalitesizlik, bağnazlık ve sansür... Güzel Sanatlar alanında durgunluk, gevşeklik, ilgisizlik... Bütün bünyeyi sarmış öyle bir hastalık ki, gerçekten cesaretli, azimli bir operatöre gereksinme duyulmakta...

Aydınların ve memleketin umudu şimdi Millî Eğitim Bakanında ve onun, 27 Mayıs sonrasında da iş başına getirilmiş olan çalışkan, inançlı müsteşarındadır.

Evet... Umudumuz işte şu tepenin ardındadır. Eğer yine yanılırsak, o zaman seyredin siz aydınlar katındaki gümbürtüyü...

dik

Işık. Işık kuşların kanatlarına gagalarına
Gider durur tüylerine gözlerine kaçar eğilir
Görür o zaman ağaçaltı şehri sokakları
Öğünür bir gerinir sonra
Tüyleri pamuk pamuk şehre düşer
Düşer kuş düşer ağaçlar düşer ne varsa.

Önder GÜRCAN

Leyleğin Ömrü

«BİRAZ GELİR MİSİNİZ?»

Aziz Nesin, Almanya'da oynanacak olan bir oyunun ilk gecesi, eşi ile beraber çağrılmıştı. O da hemen işe başladı. Kısa zamanda pasaportunu aldı, gereken öbür işlemleri tamamladı; Oyununu çevirene ,oynayana, sahneye koyana derken, elindeki ikibin liranın son meteliğine kadar harcayarak armağanlar aldı... Sonunda, kıvanç içinde, çok yorgun olması, bu çeşit işlerin sıkıntısı bir yana, gene de kıvanç içinde uçağa bindiler. Yerlerine oturdular, yerleştiler ve arkalarına dayanıp bir «Oh!» çektiler. Ama, tam o sırada neye uğradığını şaşırtan olay oluverdi. Uçağa telâşla gelenler, hemen onu buldular, «Biraz gelir misiniz!» diyerek apar topar dışarı çıkardılar. Kısa bir süre sonra pasaportunu elinden almışlardı. Alıvermişlerdi. Aziz Nesin bunu şaka sandı. Azizlik ediyorlar diye düşündü. «Espri» dedi, ama ne gezer, uçak havalanmış, çekip gitmişti bile. Ne yapsın Aziz Nesin, o hızla, o da başka bir uçağa atlayıp Ankara'ya geldi. Gene, şakadır, azizliktir diye düşünerek, ilgililere baş vurdu : «Biz pasaportunu verdik. Gerisine karışmayız.» dediler. Yapacak birşey kalmayınca, gene bir uçak, ver elini İstanbul. Yeşilköy'e inince, için için gülerek haline, «Eh dedi, Almanya'ya kadar gitmiş gibi oldu.»

MALİYETİ DÜŞÜRMEK ÜZERİNE

Şairliği kadar, tutumlu oluşuyla da ün yapmış olan Fazıl Hüsnü Dağlarca, Dil Kurultayı için Ankara'ya gelmişti. Kulis çalışmalarından, açtığı Duvar sergisinin hazırlıklarından iyice yorgun düştüğü bir ara, serinlemek için şöyle Yenişehir'e doğru yürümeye başladı. Öyle susamıştı ki, önüne gelen ilk şerbetçiden, fiatını sormadan üstüste üç bardak vişne suyu içti. Üçüncü bardak bitince, damağında vişnenin mayhoş lezzeti, tatlı tatlı sordu:

— Kaç kuruş paşam?

— Üçyüzyetmişbeş abi.

— Ne!

Parayı ödedi ve damağında vişnenin o ekşi tadı, yürüdü... Biraz sonra, bir başka şerbetçiye uğradı. Hava sıcak, öyle sıcak ki tutum falan kâr edecek gibi değil. Fazıl Hüsnü, ne yapsın çaresiz, şerbetçinin önünde durdu. Durdu ve hemen sordu:

— Bardağı kaça?

— Otuz kuruş abi.

— Ne? Doldur?

Fazıl Hüsnü birinci bardağı içti, aklından bir hesap yaptı, ikinci bardağı içti bir hesap daha yaptı ve üçüncü bardağı bitirirken memnun, mutlu gülümsedi...

TÜCCAR İŞİ

Dil Kurultayı için Ankara'da toplanan sanatçılar bir kaç gün kendi aralarında bir hayli gülüp eğlendiler. Bu yıl Söke'den Samim Kocagöz'ün kardeşi Halil Kocagöz de gelmişti. Kurultayın ikinci günü, komisyon seçimleri yapıldı. Yayın Koluna seçilenlerin arasında Halil Kocagöz de vardı. Komisyon Yayın Kolu odasında toplanmıştı. Halil Kocagöz oturum açılır açılmaz söz aldı. Başladı konuşmaya. Konuştu konuştu... Öyle ki başkan Burhan Arpad bile sözünü kesemiyordu. Öbür üyeleri düşünün artık. Arada bir sözü, acele bir ele geçiren oldu mu herkez rahat soluk alıyor ve elbirliği ile Halil Kocagöz'e kaptırmamaya çalışıyorlardı. Ama, güçlü kuvvetli genç irisi olan Halil Kocagöz, bu sinsi çekişmeyi durmadan kazanıyordu. Bir ara bu çekişmeden yorulan Oktay Akbal, yanında oturan Nezihe Meriç'e:

— Sen de konuşsana biraz, dedi. Hiç değilse ses tonu değişir.

Nezihe Meriç gözüyle Halil Kocagöz'ü gösterdi:

— O kuvvetli, iyi beslenmiş. Ben sıskanın biriyim görüyorsun.

Oktay Akbal:

— Olsun, dedi. Bir iki lâf olsun söyliyebilirsin. Başka türlü olamaz zaten. O tüccar. Toptan çalışır. Biz herzaman perakendeci...

GELECEK SAYIMIZ

Nasrettin Hoca'ya ayrıldı.

İşte Birkaç İmza :

PERTEV BORATAV
AZİZ NESİN
ŞÜKRÜ KURGAN
DOÇ. DR. MARİJA DJUKANOVİÇ
DOÇ. JOSEF BLASKOVİÇ
V. S.

Kuramsal Denemeler

BEN isyan edeceğim, ben isyan edeceğim, ben isyan edeceğim. Elimde kan olmıyacak. Ben isyan edeceğim, ben isyan edeceğim, domatese, masaya ve babamın oturuşuna. Kendimi, içimdeki beni kurtarmak için. Hani nerede isyanım? Ben isyan edeceğim Ama o ben nerede. Var mı? Hiç oldu mu? Domatese yenilmiş bir adam, masaya yenilmiş ve başkalaşmış. Kendi ölümüme benziyecek isyanım ve intihara. Mı? Bulmak mümkün mü o olanı, olmuş olanı, o ilk özü. O akan beni, değişen, çapraşık, girift, katlar altında kaybolmuş beni. Benzetmek, benzetmek, benzetmek uçan kuşa, akan suya, soğumuş ekmeğe. Hayır, hayır ben isyan edeceğim. Çevremle başkalaştırıp biçimlendirdiğim, çevremle aynılaştırıp katılaştırdığım bu bana isyan edeceğim. Yalnızım, yalnızım, yalnızım. Önce bana isyan edeceğim, bendeki bana, yani masa sana, yani baba sana ve isyan edecek şiirim. Kelimelerden askerlerim olacak ve kelimelerden tüfeğim

MUZAFFER ERDOST

FARKLILAŞMA VE TEK'LİK

İNSAN farklı olarak dünyada bulunur, farklı olarak çeşitlenir ve bunun için de daima «tek» tir. Bu çeşitlilik arttıkça, farklılığı meydana getiren birimler küçülür, yoğunlaşır, sıklaşır ve farklılık o kadar artar. Bizim burada «farklılık», «çeşitlenme» ve «tektir» sözlerini, insanın iç değerleri için kullandığımız anlaşılmış olsa gerektir.

İnsan, dünyada bulunduğu an, taşıdığı genler gereği, yeni, bir örneği daha olmamış yepyeni bir sentezi de beraberinde dünyaya getirmiştir. Bu genler onun ana ve babasından ve daha derin diplerden gelerek katılmış, karışmış ve yeni bir karışımla bedende katılaşmışlardır İnsan dış çizgileri bakımından olduğu kadar, iç yapısı bakımından da doğuştan tektir. Nefes alacak, meme emecek, yürümeye, düşünmeye, konuşmaya başlıyacaktır. Onu çevreliyen aile, hemşehri, ulus, uluslar ve bütün bunların ona görünüşleri, ve onları kendisine göre değiştirip bedeninde başkalaştırması yönünden o, dünyada bir eşi bulunmamış ve bulunmayacak olan «tek» liğe ulaşır. Çocuk, kendi beden yapısına ve karakterine mahkûm olduğu kadar, çevreye de mahkûm olur. En kabasından dişi veya erkek olmaya mahkûm olduğu kadar, güzel veya çirkin olmaya mahkûm olduğu kadar, anne ve babaya ve onun merkezinden giderek uzaklaşan bir çevreye de mahkûm olur. Yalnız bunlara mı? Değil elbette. Doğduğu eve, evin ve doğduğu köyün, kasabanın, kentin mimarisine, coğrafyasına, iklimine de mahkûm olur. Çevresinde biriken eşyalara, eşyaların biçimlerine, renklerine, herşeye mahkûmdur. Kendisini bilinçli ve bilinçsiz seçerken, kendisini çevreliyen şeylere göre seçecek, başkalaştıracaktır. Nefret ettiği, uzaklaşmak istediği şeyler, çevresindeki şeyler olacaktır. «Bilinçsizlik» bile bir yerde «kendiliğinden» olanın yanında «bilinçli» kadar bir önem kazanır. Örneğin güneşin ışınları, onu, onun bedenini öyle değiştirecek ve başkalaştıracaktır ki, bu «bilinçsiz» değil, «kendiliğinden» olacaktır. Bilinçsiz olmakta, bilinçli olabilen şeyler hali vardır. Oysa güneşin o bölgeye kısa dalgalı kırmızı ışınlarının fazla gelmesi, beden üzerinde kendiliğinden bir değiştirme yapacaktır.

Bu farklılaşma izahını burada bırakmak şüphesiz ki, çağımız için eksik olacak ve o kadar da bizi yanıltacaktır. Nüfusun yoğunlaşması, tekniğin ilerlemesi, yeni siyasî ve ekonomik etkenler, bu farklılaşmayı hergün biraz daha artırmakta ve farklılığı meydana getiren birimler küçülmekte, farklılık dokusu sıklaşmakta, giriftleşmektedir. İş bölümlerinin artması, teknik araçların çoğalması ve buna benzer şeyler, hem insandaki farklılaşmayı artırmış, hem de farklılık dokusunu giriftleştirmiştir .

Bizim burada sözünü ettiğimiz farklılaşma, elbette ki insanın dışında biriken değerler (maddi değerler) farklılaşması değildir. İnsan bedenine katışık, duygu ve düşünce bileşimindeki farklılaşmadır. Bizim düşüncemiz şudur: Maddi değerler dağılımında, farklılaşma tam giderilmiş ve ütopya gerçekleştirilmiş olsa bile, iç yapı farklılığı hızla artacaktır. Çünkü insanı değiştiren, başkalaştıran maddi değerlerin para olarak miktarı değil, maddi değerlerin çeşitliliğidir. Kutuplarda yaşıyan insanla, ekvatorda yaşıyan insan derdemez farklı olmaya mahkûmdur. El ile çalışan bir insan, kafa ile çalışan bir insandan, toprak altında maden çıkaran bir insan, toprak üstünde makina dişlisi açan bir insandan, bir iş yerinde, bir büroda «idare eden» insan «idare edilen» insandan, derdemez farklı olacaktır. İnsanoğlu, bütün farklılıkları kaldırmak için hızını artırsa, o zaman iş bölümündeki hız artacak ve herşey yenilse, işbölümü bu farklılığı en yüksek kertesine ulaştıracaktır.

Farklılaşma önlenmez, en önemli sorulardan biridir. Daha sonra göreceğimiz gibi, farklılaşma in-

sanlığın temel sorunlarından biri olduğu gibi, politikanın görünür tehlikelerine kafa tutan değerlerden biri de gene farklılaşma olacaktır. Şimdi bu konuyu burada keserek ikinci konuya geçelim.

BİLİM VE ŞİİR

Evrenin ve insan derinliğinin karanlığından bugüne, bugünden geleceğe sıralanmış sayısız şeyleri bilim, dağınıklıktan kurtarmak, onları kavranır ve kolay anlaşılır hale sokmak için uğraşır. Dağınık ve dış görünüşleri gereği birbirlerinden ayrı ve değişik olan şeylerin, birbirlerine benziyen köklerini bularak onları birleştirir ve ortak olanı, genel olanı bulur. Böylece evren ve dünya, insan ve insanın geçmişi, anlaşılır, bir düzene sokulur, ve ayrıca bu temel, bilime yeni imkânlar hazırlar.

Bilim genel olanı bulmak için ne yapar? Ayrıntıları, daha doğrusu genel'in dışında kalan şeyleri ayıklar. Genel olanı, konusunun içine giren bütün şeylerde genel olanları alır, öbür taraflarını atar. Böylece bilim tek'liği meydana getirmiş olan özellikleri ayıklıyarak, birleşen ve genel olan şeylere bakmış olur.

Bilim kişiliği yapan tek'leri ayıklıyarak genel'i kavramış olmakla dıştan göründüğü gibi yalnız evreni kavramak ve kişioğlunun gücünü artırmakla kalmaz, içten içten «benzeşme», «aynılaşma» duygusunu da oluşturur. Bilim ve onun asi çocuğu teknik, kendi üstün güçlerine inandığım erdemleri içinde, benzeşme, tıpatıp aynılaşma duygularını bilmiyerek oluşturmaktadır. Bu bilimin «genel» niteliğiyle, hele bilimin uygulama alanı olan tekniğin benzerliğinden doğan aynılaşma ile, insan teki gizli bir çatışma içindedir.

TOTALİTER REJİMLER VE TEKLİK

Yazımızın başlangıcında dedik ki insan tek olmaya mahkûmdur. Duygu ve düşüncede aynılık tutkusu, baskıcı yönetimlerde eğitim yoluyla bu tekliği ortadan kaldırmak, ve tekniğe uygun aynı duygu ve düşüncede kuşaklar yetiştirmek nispeten başrılmamış değildır. Fakat bu aynılaşma, daha çok dış görünüşte biçimlenmiş, ve iç yapılarındaki «tek» oluşun sızmalarını, birikmelerini bir zaman örtmüşlerdir. Tek olmaya mahkûm insan yüceltilmiş ülkü birliği içinde (Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm'de olduğu gibi.) yönetimin ilkelerine uygun olarak başkalaşmışlardır. Bu başkalaşma yüceltilen ülkü ile, bireyin* tekliğinde beliren kişiliğin bir sahte anlaşması, bir gizli uyuşmasıdır. Bu başkalaşma, bir kabuktur. Yüceltilen ülkü yıkıldığı zaman kabuk kırılır ve dökülür. Daha önemli bir noktaya dikkati çekmek isterim: Yüceltilmiş ülkü tutkunları, gençlerdir. İş hayatına atılmamış gençlerdir bunlar. Bu demektir ki, gerçeğe ellerini sürmemişlerdir henüz, gerçeğe bedenleriyle kaynaşmamışlardır. Gene bu demektir ki, işe ellerini sürmedikleri gibi, iş bölümü çeşitliliği içersinde kendi gerçeklerine henüz dönmemişlerdir. Dolayısıyla onların iç gerçekleri ile bedensel yaşamaları arasında bir boşluk kalmış, sıkı bir kaynaşma olmamış ve kendilerini başkalaştırarak aynılaştırdıkları ülkü tutkusunun gerçekle olan uyuşmazlığını kavramamışlardır. (Burada baskıcı yönetimleri ele alırken neden Faşizm ve Nasyonal Sosyalizm üzerinde durdumda, Sosyal Demokrasiler üzerinde durmadım. Faşizm ve sakat çocuğu Nasyonal Sosyalizm baskıcı yönetimi amaç olarak (daimi) Sosyal Demokrasiler ise baskıcı yönetimi bir vasıta (geçici) olarak seçmişlerdir. Sosyal Demokrasiler, sosyal eşitliği sağladıktan sonra, siyasi demokrasinin gerçekleşeceği iddiasındadırlar. Ki bu ütopyanın gerçekleşmesinde bile farklılığın ortadan kaldırılamıyacağını yukarda söylemiştik.)

ŞİİR TEKLİĞİ SUNAR

Bir şair için, bir hikâyeci için şöyle sözler okuruz: «Onun eserlerinde bütün insanların hayatı, tanıdığımız, bildiğimiz bir hayat anlatılmıştır.» Üstelik övgü sözleridir, bu sözler. Sanat da genel olanı bulmak, insanların birleşen yanlarını vermek için uğraşır. Yalnız deyişin, ve bu genele uygulayacağı serüvenin, esprinin tek olması istenir. sanatçıdan. Yoksa o da, genel olanı anlatacaktır. Konumuzu şiir olarak sınırladığımız için şöyle diyeceğiz: bu şiirin en sakat, en hatalı oluşudur. Şiir yalnız deyişi, serüveni, esprisi ile tek olmaz, insanın tek oluşunu, tek gerçeğini, onu tek yapan değerleriyle birlikte sunar. İşte bizim şiir anlayışımızın baş ilkesi budur, belki de.. İnsan tektir, tek olmaya mahkûmdur, şiir bu tekliği söyler, bu tekliği haykırır. Kendisine benzetmek isteyen çevreye, kendi değerler dokusu için de hapsetmek isteyen çevreye karşı, insan tekliğini haykırır şiir. Bu bir çeşit başkaldırıştır, tek olma başkaldırışıdır. Tekliği kurtarmanın içten isyanıdır.

BU DENEMELERE BİRKAÇ SAYI DEVAM EDECEĞİM.

iskender elinde

iskender elinde çocuk yürüdüğü
kavgalarda sol bileğinin acıması hani
venediklilerin korkusu şundan bundan
roma yollarını sarmış asilerin elinde
hallaç pamuğuna dönen

. ... ve yağmur durmamacasına yağıyor

duvarlarda kahve falı bakılmış
köylüler askere alınıyor kentler toprağa
şemsiyesi açılmış bir kız filan
bir oğlana göz kırpıyor

...... ve toprak öylesine sarı

öylesine dumanlı
öylesine öküzler usanmış yaşamaktan
her boy intihar ediyor
iskender elinde çocuk yürüdüğü
kavgalarda

. .... ve çöp kamyonunda yırtık bir mektup

Ünal SEMERCİOĞLU

CEVDET KUDRET

ÇAMURCU

Bir genel toplantıda, ünlü hatiplerimizden Bay Behçet Kemal Çağlar, nedenini bilemediğimiz, fakat yıllardır göre göre tekniğini bellediğimiz bir gövde gösterisi ile, paçalarını savura savura kürsüye fırladı; bir bağırtıdır, bir solumadır, bir yırtınmadır başladı. Ne oluyoruz? diye merak ettim. Bir yandan da, bakalım ne cevher yumurtlıyacak? dedim. Meğer benim Ziya Gölap'la Ahmet Mithat için yazılmış iki küçük kitabım üzerine düşüncesini söyliyecekmiş. Yırtınmasının sonucunu öğrenince ferahladım. Şeyh Galip'in dediği gibi, «bir tek yumurta için yüz bin gürültü»nün ne gereği vardı? Söylenecek şeyler daha efendice anlatılamaz mıydı? Üslûp konusunu bir yana bırakarak, söylenenler üzerinde duralım:

Bay Çağlar'a göre, ben Ziya Gökalp'ı küçültmüşüm.

Yuvarlak lâflarla konuşmaması, örnekler vermesi istendiği zaman, tek bir örnek dahi gösteremedi. Gösteremezdi, çünkü yok öyle bir şey... Ama ben, Gökalp'ın toplumumuz ve düşünce tarihimiz içindeki yerini, önemini ve değerini belirten örnekleri bol bol gösterebilirim. Bakın neler demişim Gökalp için :

Ziya Gökalp, «Türkçülük» ülküsünü benimsemiştir. Kendisi, bu kavramı, «Türkçülük, Türk milletini yükseltmek demektir» diye tanımlar. Onun, düşünce ve sanat anlayışından özel hayatındaki davranışlarına kadar her çeşit tutumunu bu kavramın ışığı altında gözden geçirmek gerekir. Türk ulusunu yükseltmeği ülkü edinen Gökalp, ilkin ulus kavramının ne olduğunu anlatmağa çalışır... (s. 12)

Bunlar, Gökalp'ı küçültmek midir? Bay Çağlar'ın isteğine uyup, bunun tam tersini mi söylemeli, yani, «Gökalp, Türk ulusunu yükseltmeği ülkü edinmemiştir» mi demeli idim? O zaman Gökalp'ı yüceltmiş mi olacaktım?...

Biraz daha aşağıda şöyle demişim :

Bu konuda dikkati çeken önemli bir nokta da, Atatürk ilkelerinden ve devrimlerinden çoğunun çekirdeğinin onun yazılarında görülmesidir. Daha Cumhuriyet kurulmadan önce yazdığı kimi yazılariyle cumhuriyetçilik, İkinci Meşrutiyet yıllarında yazdığı çeşitli makale ve şiirleriyle ulusçuluk, halkçılık, devletçilik, lâiklik gibi ilkleri; ayrıca, öğretim birliği, bütçe birliği, kadın hakları, âşâr usulünün kaldırılması, ezan, Kuran, hutbe ve duaların Türkçeleştirilmesi, Batı uygarlıkçılığı v.b. gibi devrimci düşünceleri savunmuş, bunları topluma aşılamağa çalışmıştır. (s. 16)

Bay Çağlar, kendi mantığı içinde, bunların tam tersini söylememi istese; yani, «Gökalp cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, lâik değildir; öğretim, bütçe birliği, kadın hakları, âşâr usulünün kaldırılması, Batı uygarlıkçılığı v.b. gibi devrimci, düşünceleri savunmamıştır» demem için beni zorlasa dahi, kitabın sonuna eklediğim metinler bu görüşü yalanlıyacağı için öyle bir şey diyemezdim. Gökalp, tâ 1894 teki bir anısını anlatırken, o zamanki bir konuşmasını şöyle aktarıyor:

Saray, bu milletin hâkimiyetini gasbetmiş bir gaassıptır. Biz milletimiz için hürriyet, meşrutiyet, hattâ cumhuiryet istiyoruz. (s. 58)

Başka yerlerde de aynı konuda şunları söylüyor :

Halkçılık önünde tahtçılık dündur (aşağıdır). (s. 73)

Ulus tam olarak eğemenliğini kullanmak isterse, artık saray kalamaz. (s. 73)

Öbür konularda da şöyle diyor:

Millî harsı öğreniniz milletten. (s. 70)

Halkçılığa uyar kanun isteriz. (s. 72)

Kaldır âşâr usulünü, aç banka. (s. 69)

Lâkin hukuk dinden ayrı bir iştir. (s. 69)

Atatürk ilke ve devrimlerini hazırlıyan bu ve benzeri örneklere kitapta geniş ölçüde yer verişimi Gökalp'ı küçültüyor?

Kitabın sonlarındaki bir parçada, Gökalp, Alp Arslan ağzından şunu söyler :

Bu zanlara düşüşün Türk'ü bilmediğinden:
Hiç mağlûba işkence yapar mıyım? Türk'üm ben! (s. 75)

Bizanslı saldırgana bile işkence yamıyan soylu Türk'ün duygu ve düşüncesini belirten bu beyti içine alan kitabı Bay Çağlar beğenmez de, Gökalp'ı küçültücü bulursa ben ne diyebilirim? Değil saldırgan Bizanslıya, kendi yurdunun kendi halinde namuslu bir aydınına dahi mânevi işkence yapmaktan özel bir zevk duyan Çağlar'a kitabı beğendirmek için yukardaki beyti almamalı mı idim?

Dil ve sanat konularında şu yargılara varmışım :

Ulus kavramının temelini dilde gören Ziya Gökalp, dil konusu üzerinde önemle durmuştur. (s. 16)
Sade dil akımının öncülüğünü eden Ömer Seyfettin'in yanı sıra, Gökalp, o devrin genç şairlerinin dikkatini hece ölçüsüne ve halk edebiyatı deyişlerine çekerek, yeni bir şiir akımının doğmasını hazırlamıştır. (s. 22)

Konuşmasından anlaşıldığına göre, Bay Çağlar bu yargılara karşıdır.

Gökalp'ın dil, ulus ve ulusal egemenlikle ilgili yazıları, genç kuşakların kolaylıkla anlamalarını sağlamak için, bugünkü dile çevrilerek verilmiştir. Bay Çağlar bu davranışı da küçültücü buluyor demek ki... Bir düşünce adamı anlaşılmayınca büyüktür de, anlaşılır olunca mı küçülür? Konuyu bu mantıkla ele alınca, yeryüzünün bütün çeviri hareketlerini durdurmak gerekir...

Irkçı ve Turancı geçinenlerin bilinçsiz ve bilgisiz olarak kendilerine en önemli dayanak saydıkları Ziya Gökalp'ın bu konulardaki görüşleri, gene kendi yazılarından verilen örneklerle aydınlığa çıkarılarak, bugüne değin süregelen yanlış yorum düzeltilmiştir. Gökalp, «ırk» ve «ulus» konusunda şöyle diyor.:

Maddi değerlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevi değerlerimiz de eğitimini aldığımız toplumdan geliyor. (...) Bu bakımdan, ulusçulukta «şecere» (soyağacı) aranmaz; yalnız eğitimin ve ülkünün ulusal olması aranır (...) Gerçi atlarda soyağacı aramak gereklidir, (...) insanlarda ise ırkın toplumsal değerlere hiçbir etkisi olmadığı için, soyağacı aramak doğru değildir. (...) «Türküm» diyen her kişiyi Türk tanımaktan, yalnız Türklüğe hayınlığı görülenler varsa, cezalandırmaktan başka çıkar yol yoktur. (s. 45—46)

Bay Çağlar bu görüşe katılmıyor anlaşılan.

«Turancılık» konusuna gelince.. İkinci Meşrutiyet devrindeki «Osmanlıcılık» ve «İslâm Birlikçiliği» görüşlerine karşı «Turancılık» görüşünü Gökalp'ın hangi tarih şartları içinde ileriye sürdüğü; Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu yıkılıp da Türkiye Cumhuriyeti kurulunca, tarih şartlarının değişmesi yüzünden, «Turancılık» tan «Türkiyecilik»e doğru düşüncelerinde de yavaş yavaş nasıl bir değişme olduğu, gene eserlerinden seçilen örneklerle, belirtilmiş, sözgelimi, 1911 de :

Vatan ne Türkiye'dir Türk'lere ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.

demişken, 1919 da Malta adasında yazdığı bir şiirinde :

Çoban dedi: Edirne'den tâ Van'a, Erzurum'a kadar benim mülklerim.
Bülbül dedi: İzmir, Maraş, Adana, İskenderun, Kerkük en sâf Türklerim.

deyip vatan olarak bugünkü Türkiye sınırlarını çizdiği, yani «Vatan Türkiye'dir Türk'lere» diye düşündüğü gösterilmiştir. Bu arada, «panislamizm» ve «panturanizm» akımlarının memlekete getirdiği zarar, Atatürk'ün bir nutkundan alınan bir parça ile hatırlatılmış; devrimler konusunda Atatürk'le tam bir görüş birliği içinde olan Gökalp'ın Türkiye sınırları konusunda da zamanla Atatürk'ün görüşüne yaklaştığı belirtilmiştir (s. 12 - 14).

Belli bir noktada takılı kalmayıp, tarih şartları değiştikçe düşüncelerini geliştirerek Atatürk'ün görüşüne yaklaştığını göstermek, Ziya Gökalp'ı küçültmek sayılabilir mi? Kitabın başlıca yeniliklerinden beri olan bu savla (tezle), Ziya Gökalp'ı küçültmüş değil, aklamış olduğum kanısındayım...

bozgun

Mavi mağaralarda ter soğutur atlarım, sıcak savaşlardan
Bozulmuş güneş dengesi kentlerimin, utanç sabahlı
Unutmuş son soluğu yuvada kaçışan kuşlar
Bakamaz olmuş başağa, asmaya, dağ yellerim
Yenik, ülkem, dolgun göğüslerinde kadınların, ışık kalçalı
Bir ezikliktir dalgalanır burçlarımda kara bayraklar

Ve...

Susar da sessizlikler, susar da yankı yankı
Tan söker tüm karanlığıma göz bebeklerin.

Şimdi serin bir çekilme sularımda, gün yoksunu
Batmış son kadırgam da gümüş ağıntılarda
Yepyeni yaşantılara fırlayıp bu yenilgiden
Üç boyut ötesi artık, ve uzak, yoğunluktan
Gök gerilmişim geceler, yalnızlıklar, üstüne
Bir tanrısal yücelikten ölüme asılı kaldığım

Ve...

Öper de uykunu yeller, dağınık saçlarında
Isıtır tüm donmuşluğumu uzak ellerin.

Tahsin SARAÇ

Sırası gelmişken şunu da söyleyim: ne yapılırsa yapılsın, büyük bir adam küçültülemez; nasıl ki, küçük bir adam da büyültülemez. Hakkında bir kitap değil on kitap yazılsa Bay Çağlar büyültülebilir mi? Bazı gerçekler vardır ki, bütün yazarların gücünün üstündedir...

Bay Çağlar, bundan başka, Ahmet Hithat üzerine yazdığım küçük bir kitabı da ele alarak, memlekette nice ehil kişiler varken onu niçin benim yazdığımı soruyor. Başka ehil kişiler var elbette. Ama ne yapalım ki, Türk okur-yazarlarının «Hâce-i evvel»i (ilk hocası) Ahmet Mithat'ın ölümünün 50. yıldönümünü o ehil kişiler değil de yalnız ben hatırladım; hocamızı hiç değilse küçük bir kitapla, bir de, Türk Devrim Ocağı'nda verdiğim bir konferansla ben andım. Eğer bu bir suçsa, o suçu şerefle kabul ediyorum. (Bu arada şunu da söyliyeyim: Bay Çağlar, konuşması sırasında adımı anarken ikide bir «aziz arkadaşım» dedi. Hiç öyle bir suç işlemedim. İşte onu kabul edemem!...)

Bay Çağlar, Ziya Gökalp kitabı için de aynı şeyleri tekrarlıyor; öyle bir eseri Ziya Gökalp'a yakın kimselerin daha iyi yazacağını; bu arada, kendisinin de yazabileceğini bildiriyor. Bu konuda özellikle şu üç noktayı belirtmek isterim:

Bu çeşit çalışmalarda kişilere değil, bilime yakın olmak gerekir, bu bir! (Kaldı ki, benim Gökalp'a uzak olduğumu nerden biliyor?)

«El elden üstündür» derler, aynı işi bir başkası daha da iyi yapabilir şüphesiz; ama Behçet Kemal'e gelince, bu nokta üzerinde biraz duralım: benim tertemiz ellerim, Bay Çağlar'ın dört bir yana çamur atan ellerinden kat kat üstündür elbette, bu iki!

O yoldaki eserlerimi üst üste koysam, onların yüksekliği yanında Bay Çağlar zavallı bir cüce kalır, bu üç!...

YENİ YAYINLAR

SOSYALİST GÖZLE TOPLUM VE SANAT

Jean Freville (Çev. : Asım Bezirci), İzlem yayınları, 64 s. 250 krş.

Toplumcu edebiyatın ateşli savunucularından G.V.Plehanov'un birkaç yazısının çevirisi geçen yıl «Sanat ve sosyalizm» adlı bir kitapta yayınlanmıştı. Asım Bezirci'nin Jean Freville'den dilimize çevirdiği «Sosyalist gözle toplum ve sanat» adlı kitapta da Plehanov'un sanat anlayışı üzerinde durulmaktadır.

Kitabın arka kapağındaki tanıtma yazısında «Yurdumuzun ancak sosyalizmle kalkınabileceğine, halkımızın ancak sosyalizmle kurtulabileceğine inananlar çoğalıyor» denilmektedir. Kimbilir, belki yayınevi bu kitabı da «edebiyatımızın mutlaka toplumsal gerçekçi nitelikler kazanması gerektiği» düşüncesiyle yayınlamıştır. Çünkü Plehanov edebiyat dünyasında sadece sıradan bir dâvâ adamı olarak yer almıştır ve topladığı ilgi, savunduğu öğretinin gürültüsünden ileri gelmektedir.

Bezirci, çevirisini «L'art et la vie sociale» adlı kitaba J. Freville'in eklediği «Plehanov ve sanat sorunları» adlı incelemeden yaptı sanıyorum. Çünkü, «Sanat ve sosyalizm» adlı kitaba oradan geçirilmiş alıntılar Bezirci'nin çevirisinde de yer almaktadır. Böyle olunca kitabın adını nasıl değiştirdiği, nasıl olup da «sosyalist» ve «toplum» gibi terimlerin çekiciliğini sağlayacak bir vaftize uğradığı sorguya değer.

«Sosyalist gözle toplum ve sanat» 55 yıl önce ölmüş bir eleştirmecinin sanatçılıktan çok politikacılığı ağır basan bir yazarın, bir takım ülkelerde baştacı edilen düşünceleriyle ilgili bir kitaptır. Ve benim bağlanamayacağım nedenlerle belki de «günün kitabı»dır!

Plehanov sanatı mutlak olarak ekonomi etmenleriyle koşullanmış sayar. Sanata toplumsal yaşayışı ve toplum sorunlarını yansıtma dışında bir varlık nedeni tanımaz. Sanat yaratışlarını bütünüyle toplum bilimsel bir temele dayandırmak ister. Edebiyat akımlarının serüvenlerini sınıf çatışmalarına bağlar. İşçilerin, kendi kurtuluş savaşlarını destekleyecek bir edebiyat yaratmalarını bekler ve sanatı bütünüyle bir güdüme bağlamış olur. Sözde nesnel ve bilimsel olduğunu ileri sürdüğü bir eleştirme anlayışıyla, eleştirmeciye «en ileri sınıfın, kendinde geleceği taşıyan sınıfın, emekçi sınıfın görüşünü» benimsetmeğe çalışır, «halkı eğitme, ideoloji yönünden donatma» ödevini yükler.

Bereket versin, Jean Freville, incelemesinin sonunu, Plehanov'un bütün düşüncelerinin sanatın bir hayli dışında kaldığını, yalnızca sanatın koşulları üzerinde durup estetik varoluşa geçemediğini belirterek «toplumsal ve ekonomik gerçeklerin dışında ayrı bir küre meydana getirmeyen, tersine , onların içinde doğan ve onları aydınlatan estetik alana girmesine vakit kalmaz. Bu yüzden, maddeci estetiğin bir öncüsü olan Plehanov aslında bir toplumbilimci olarak kalır.» sözleriyle bağlamaktadır. Şaşırtıcı olan şurasıdır ki, şimdiye kadar yetişmiş bütün Marksist eleştirmeciler de tam bu noktada tökezlemişler, bir türlü toplumbilimcilikten estetikçiliğe geçememişlerdir!

«Sosyalist gözle toplum ve sanat» kitabının bizim bu günkü sanat dünyamıza kazandıracağı bir temel düşünce var mıdır?

Bugünkü edebiyatımız toplumsal verilere büyük ölçüde dayanmakla birlikte salt toplumcu bir sanat değildir. Şiirimiz toplumculuktan bütün bütüne uzaktır. Hikâyemiz, önde gelen adlarıyla, toplumcu, hattâ gerçekçi tutumun dışına çıkmıştır. Romanımız işçi-patron, ağa-ırgat çekişmelerini yedi sekiz yıl önceki dönemde bırakmıştır; ilgi alanı bireyin iç kavgasına, ruhsal çözümlemelere yönelmiştir. Geride bırakılan toplumcu serüven sanatımıza yeni bir gereç sağlamış, edebiyatımız toplumsallaşmış fakat doğrudan doğruya öğretisel ve toplumcu bir anlayış sanat dünyamızda tutunamamıştır. Toplumsal konular aydınlarımızın ne ölçüde ilgisini çekerse çeksin, edebiyatımız bugünkü görünüşüyle toplumsal - gerçekçi boyunduruğa girmeyeceğe benzemektedir. Bunda isabet de vardır. Sanatçılarımız, uzay uçmanlarının ozanları «acayip bir anlatı sahibi», «haysiyet ve yurtseverliğin anlamını unutmuş» kişiler saydığı, parti organlarının çağdaş sanat çalışmalarını «halkı uyarmak ve ileriye götürmekten uzak, bilgi ve inançtan yoksun» diye suçladığı, hükümet başkanlarının «soyut resmi ve öteki burjuva eğilimlerini» kınadığı, soyut resim sergilerini gezerken insan elinin mi, eşek kuyruğunun mu yaptığını kestirmenin kolay olmadığını söylediği ülkelerin sanat yaşayışlarındaki gariplikerden yeterince uzak kalacaklar demektir bu.

ATAÇ'IN SÖZCÜKLERİ

Yılmaz Çolpan, Türk Dil Kurumu yayınları, XIV + 120 s. 5 lira.

Dil devrimi sözüyle Ataç'ın adı birbirinden ayrılmaz süzcükler olmuştur artık. Bugün dil devriminin kazandığı başarıların en büyük payı Ataç'ındır. Yazarlarımız yabancı sözlerden kaçınıyorlarsa, dil yanlışlarına düşmemek için titizlik gösteriyorlarsa, dile saygı duyuyorlarsa hep Ataç'ın etkisiyledir. Otuz yıldır, dil devriminin en büyük savaşçısı Ataç olmuştur. Dili yalnız bir kalıp saymayışı, düşünce yüküyle zenginleştirmesi sanat gücüyle güzelleştirmesi Ataç'ın bu yoldaki başarısının öğelerindendir. Onun dilimize sağladığı kazanç, donmuş bir örnek

ortaya koymasında değil, birkaç yazar kuşağında birden dil bilinci uyandırmasındadır. Kendi kullandığı dilden çok, dil karşısındaki davranışı örnek değerdedir. Ataç bizim yazarlarımıza dil işçiliği zevkini kazandırmıştır.

Dil devriminden yana olanlar gibi, devrime karşı duranlar için de öz türkçeciliğin baş kişisi Ataç'tır. Dil devrimini benimsemeyenler, devrim yolunda, atılmış her adımı Ataç'a bağlarlar. Arılaşan dilde her beğenmedikleri yönü Ataç'ın çaba ürünü sayarlar. Etkileri yazı alanımızda ve düşüncemizde canlı izlerle yaşayıp giden Ataç'ın dil devrimindeki yerini geniş ayrıntılarıyla belirtmek gerekir. Bu yoldaki incelemeler yalnız tarihsel değerde olmayacak, günlük sorunlarımızla ilgili bir işlev de taşıyacaktır.

Türk Dil Kurumu, bir incelemeyi, Ataç'ın, belli başlı dil yazılarını ve Ataç'ın genel bibliyografyasını toplayan «Ataç» adlı kitaptan sonra, «Ataç'ın sözcükleri» adlı bir kitap daha yayınlamıştır. Kurumun bu büyük dil ustasıyla ilgili yayınlar yapması güzel bir değertanırlık örneğidir.

«Ataç'ın sözcükleri» nde 850 kadar öztürkçe söz yer almaktadır. Bu sözler Ataç'ın yazılarından seçilmiş, eşanlamlar örnekli olarak verilmiştir.

Kitaptaki sözcüklerin büyük bir bölümü dil devriminin türkçemize kazandırdığı, Türkçe sözlükte de yer alan, Ataç'ın bütün başka yazarlar gibi kullandığı sözlerdir: «Akım, araç, anı, ayraç, dayanak, etki, özet...» Bu sözlerin özel olarak «Ataç'ın sözcüklerinden sayılması bence doğru değildir. Ataç'ın kullandığı bütün türkçe sözleri toplamak bir anket çalışması olurdu ki, öyle bir işe girişilse elimizdeki kitabı kırk kat büyütmek gerekirdi!

Kitapta yer alan bir başka bölümsözde Ataç'ın derleme ve tarama sözlüklerinden aldıklarıdır. Bunlar arasında «Ertek, erdem, ermegülük, ılkı, karavaş, sücü, tamu, yükünç...» gibi sözler bulunmaktadır. Ataç'ın gerçek türetmeleri, doğrudan doğruya kendi sözcükleri de kitabın geri kalan sözlerini meydana getirmektedir. «Anıltı, dalgalanım, bağlanç, budun-buyrum, çizek, düz eyit, eleştirme, özgür koşuk, sağ yazı, söyleşi...» gibi sözler bunlardandır.

Toplanan sözler üzerinde kaynakları ve yapılarıyla ilgili bilgi verilmeyişi bence kitabın büyük bir eksiğidir. Ataç önerdiği sözleri birer kesinleme olarak sunmamıştır. Birer denemedir onun türetme ve canlandırma çalışmaları. Sözcükleri önerir, beğenmez yenileriyle değiştirir. Böylece yazarların dile söz geçirme gücüne örnek vermiş olur. Ataç'ın sözcükleri bugün bizim için uygulanacak birer sonuç değil, bir yönteme örnek olan sözlerdir.

Bunun dışında, açıklamasız, çırılçıplak bir sözlükte toplanmaları, o sözcüklerin toptan Ataç'a bağlaması dil devrimini baltalamaya çalışan yaygaracıların eline kötü bir silâh vermek olmuştur. Dil devrimine selâmlamanın adı kazıklamak olacakmış! diye çatıp duranlar «Ataç'ın sözcükleri»nde kendilerine bol bol gereç bulacaklardır ...

«Ataç'ın sözcükleri»ni toplayan Yılmaz Çolpan önsözde «Ataç'ın öz türkçeye ilgilenmesi, yazılarını yabancı tilciklerden ayıklayıp arı türkçeye özenmesi oldukça yenidir. Buna aşağı yukarı 1944 ten sonra balamış...» diyor. Doğru değildir bu. Dili gereç olarak kullanan bir sanat adamı olması dolayısiyle, Ataç'ın «öztürkçeye ilgilenmesi» öztürkçenin tarihçesiyle koşuttur. Arı türkçeyi kullanma çabası, gene dil devriminin aşamalarına koşut olarak, 1933-1935 yıllarında da Ataç'ın yazılarında yer alır. Güneş-dil kuramının ortaya atılışına dek geçen sürede Ataç'ın kullandığı, sözcükler gene bu çalışmanın sınırları içine girerdi sanırım. Ataç'ın o dönemdeki dil uygulamaları ve «Ahfeş» imzasıyla yayınladığı sürekli dil yazıları dilci yönü üzerinde yapılacak incelemeler için önemli bir kaynaktır.

SİNEMA TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

Nijat Özön, Türk Dil Kurumu yayınları, XX + 192 S. 12,50 TL.

Bugün bütün dünyada olduğu gibi Türkiyede de sinema günlük yaşayışla içiçe geçmiş bir sanat koludur. Ülkemizde film yapıcı topluluklarının, filmci elemanların ve çevrilen filmlerin sayısı hızla çoğalmakta, gazetelerde, dergilerde sinema eleştirmeleri geniş ölçüde yer almakta, sinemayla ilgili irili ufaklı kitaplar yayınlanmaktadır

Sinema bir yandan sanat, bir yandan da bir teknik alanıdır. Hergün yeni buluşlarla sinemanın teknik yönü geliştirilmekte, bütün yeni buluşlar pek çok sayıda terim getirmektedir sinema diline. Sinema dili ve sinema terimleri artık yalnız sinema adamlarının kapalı argosu da değildir üstelik. Sinemayla ilgili yayınlar, sinema eleştirmeleri, sinemanın okullarda, orduda öğretim aracı olarak kullanılması, haber sineması, reklâm sineması bu terim dizilerini hızla geniş topluluklara götürmektedir. Hemen hepsi yabancı dilde olan terimlerle sinemacıların günlük çalışmalarını kolaylık içinde yürütmeleri, sinema yazarlarının bilgi ve düşüncelerini okurlarına aydınlık ve tam olarak ulaştırabilmeleri pek güçtür. Üstelik bu yolda gerekli titizlik gösterilmezse ilerde daha da etkisini çoğaltacak bir yabancı sözcük akını, na karşı dilimizin artık korunamayacak duruma düşmesi gibi bir tehlike de doğacaktır.

Yazı dilimizdeki özleşme sinema eleştirmecilerinin dilinde de görülmektedir. Bu yazarlar genel olarak açık, anlaşılır bir dil kullanmak için çoğu kez terimlerden kaçınmakta, yabancı söz kullanmamak kaygısıyla kavramları uzunca yollardan açıklamaktadırlar. Fakat terimler bir bilgi ve çalışma kolunun dayanak gereçleridir. Yalnız çabukluk, kısalık sağlama bakımından değil, kesinlik, açıklık ve doğruluk bakımından da önemlidirler. Terimlemenin söz kuruluşları iyice bilinen dilde yapılması gereklidir. Yoksa her terimi ayrı birer işaret gibi ezberleme güçlüğüyle karşılaşılır.

Sinema bir yandan uluslararası bir çalışma alanıdır, dolayısiyle sinema terimlerinin uluslararası niteliği vardır; öte yandan, ülkemizdeki sinema çalışmalarının başlangıcından bugüne kadar, sinema dilimize bir çırpıda ayıklanmaları sağlanamayacak kadar çok yabancı terim girmiştir. Bu durumda sinema terimlerine türkçe karşılıklar bulmanın ve bu karşılıkları tutundurmanın oldukça güç olduğu görülmektedir. Sinema eleştirmecilerimizin en değerlilerinden olan Nijat Özön, Türk Dil Kurumu'nca yayınlanan «Sinema terimleri sözlüğü»yle bu önemli işin başarılı ilk adımını atmıştır. Nijat Özön'ün sözlüğünde tanımları, ingilizce ve fransızca karşılıkları ile 1274 sinema terimi yer almaktadır. Nijat Özön, terimleri kurarken, yerleşmiş ve yaygınlaşmış olma ölçüsü yerine, çok haklı olarak yerleşebilirlik ve yaygınlaşabilirlik ölçüsünü al-

gözlerin ve kanarya ve kedi

Biraz eylül düşünüyorum gözlerini saçlarını biraz kızıl
Sanki dudakların öpecekmiş gibi ağlıyacaksın nere-
deyse
Neden güneşe bakarsın böyle gider-ayak
Kopacak fırtına belli belki de seninle birlikte
Güzel ikindileri unutacağız güzel gezmeleri
Artık çocuklar ağlamaz uyku aralarında meme istemez
Benim saksılarımı düşünme akvaryumsa o başka
birşey
Kanarya ve kedi ve biz
Biraz eylül düşünüyorum gözlerini biraz gece

sonbaharı yağmurun

Parlak zaferlerin çelik uçları aldı yerini
Öpüşlü gözlerindi ellerindi ve aç
Bıraksalar beni seninle olurum sana yakın
Zırhlar turuncu görülmemiş birşey sabahlar
Seni tutup en güzel yerinden geçmiş yıllara karşı
Elisabethville'deydi galiba çıplaktı enson resmi çıplak
Daha isteniyordu yeniden yeniden dudaklarınla birlik
Bir değişime uğruyordu senin çıplaklığın belki bir işe
50 milyon megatonluktu bunca milyonluk insan mut-
luluk diye
Bertrand Russell ve yüz beyinli insan en önde
Ellerindi öpüşlü gözlerindi çıplaktı çırılçıplak
Parlak zaferlerini değil çelik uçlarını değil gözlerini
değil öpüşlü
Seni bırakıp gidiyorum açlığımı bırakıp gidiyorum
çıplak resminin üstüne

Ağlama

Sevdalarımız olurdu doyumlu öpüşlerimiz
Sular bir yanda akardı bir yanda cumhuriyetimiz

bun

Seni oynuyorum kırılan bir vazodan parça gibi
Tamlığın yok sen ağlıyorsun ben delirmiş biri
Yelelerim bir beyaz atın yelesi kişnemek ayrı
Ucun ucun değiniyorum daha varmadım dur uzat
ellerini
Bu benim en son yatağım sonra çok eski sevgili
Tül geceliğinin içinde gördüm seni güneş rengi bir
sabah
Öyle sonsuz

Kamışlar vardır ırmak kenarlarında tarlalarda ak
nasırlı eller
Bir mutlu yarıştır bu ölüme doğru ılık topraklarda
Bırakılmış her biri çok gidilmiş sokakların
Artık ağlama Afrikalı Jean Derk'ım
Bir bardak mutluluk şarabı al renkli
Fransızlı fıransızlı fıransızlı yine fıransızlı
Bağımsızlığın bir acı kokteylidir ortada duran
Haydi doldur

saygı

Sen ey gözlerimin kara ve sıcak çocuğu
Umursamaz yalnızlığı altınsal kurtuluşların
Yapraklar döküldü renkler daha soğudu giderek
Gençliğin bu çok öpüşlü çağında belki bir silâh göl-
gesinde
Hoyrat ve tutsak yaşantının bunluğunda ip-ince
Portakal tadında bir ölüm ve kazablanka kentinde
şiirce
Seni böyle soylu seni böyle alp Rodin ve Tanrı el-ele

ALİ HİKMET KORKMAZ

---

mıştır. Böylece, bütün sinemacıların yıllardır kullandığı «kamera, direktör, sansür, versiyon, kostüm, avangart, amatör, dublaj, jenerik, montaj, adaptasyon, rejisör...» gibi sözcüklere türkçe karşılıklar önermiştir: «Alıcı, yönetmen, denetleme, evirim, giysi, öncü, özenci, sözlendirme, tanıtma yazıları, kurgu, uyarlama, yapım görevlisi...»

Özönün, uygun birer karşılık bulamadığı için kullanıla geldikleri biçimde aldığı «mikrofilim, prova, senaryo, teleobjektif, negatif, pozitif, dekor, kopya, figüran, stüdyo, maket makiyaj...» gibi sözcükler sinemacılarımızın ve dilcilerimizin ilgilerini beklemektedirler türkçeleşmek için.

Nijat Özön'ün sözlüğü konu üzerindeki ilk çalışmadır. Bilgili bir sinema adamı ve usta bir yazar tarafından ortaya konuldukları için bu terimlerden bir çoğunun tutunma gücü, büyüktür. Terimler arasında yer alan sözlerin bir bölümü ikişer, üçer sözden kurulu birer çevirmedir. Bunların terim olma niteliği azsa da, konuyu başarıyla deyimlemeleri bakımından yararlıdırlar. Bir takım sözler özleşen türkçeden doğrudan doğruya alınıp uygulanmıştır. Terimler arasında «gülüt, savruklama, altyazı, aşnılama ayla, duyarkat, ışıkölçer...» gibi pek başarılı olanlar da çoğunluktadır. Sözlüğün, sinemacılarımızın yeterince ilgilenecekleri bir kaynak olmasını dilerim.

HÜSEYİN CÖNTÜRK

YAZILAR ÜSTÜNE

Coşkun Zengin hem ilgimi çeken hem de sabrımı tüketen bir şair.

Ilgi ile izleyişim şundan: 1958 den önce Zengin'in yazdığı şiirler çok beylik şeylerdi. O kadar ki bir yol bulamaz artık iyi şiire, yeni şiire Zengin diye umudu kesmiştim. Sonra bir gün «Sevda Delisi», «Örgü» ve «Şarkı» şiirleriyle karşıma çıktı (1959). Bunlarda beylik söze paydos diyebilmişti Zengin. Doğrusu böyle başarı çok seyrek olurdu şairlerde.

Zengin'in sabrımı tüketişi de şundan : Zengin, beylik sözden bir türlü *bütünlüğüne* arınamıyor. Arka arkaya beyliksiz ve bazan da güzel şiirler yazdığı halde bunu sürdüremiyor. Beylikten artık o arındı dediğiniz bir sırada o eski Zengin'e bulaşmış bir şiirle gelmekten kendini kurtaramıyor. İşte *Yelken*'in Haziran 1963 sayısında çıkan «Gizli Duygu» şiiri de böyle :

Kopsa bir gizli duygu içinizde
Silinse ilk önce gözlerinizin karası
Bir değişim belirse titrek ellerinizde
Düzelse güzelliğin anılarla arası

Bir gizli duyguyla yakılsa günlükler
Yeniden şarkılar tutuşsa dudaklarda
Zaman aşımından kaçırılsa sevgiler
O eski ilkyaz uyansa yapraklarda

Büyüse direnciniz bir gizli duyguyla
Yıkılsa duvarları yalnızlığın içinizde
Götürseler yenilgiyi en dönülmez uzaklara
Aşkla mutluluğun kaynağı kendinizde

Altıncı ve sondan ikinci mısralar yenileşen Zengin'e yakışmıyor doğrusu. O şöyle güzel şiirler yazmasını başarabilmişti oysa:

EV BÜYÜSÜ

Hep yarın kuşkusudur sizin ülkenizde
Saklanan bilinmeze bir yönünde karanlığın
Yaklaşılsa dayanılmaz çirkinliği yüzünüzde
Hiç yetmemek değildi anlamı aydınlığın

En acısıydı yetmemek kendinize
Hep yenik düşüren sizi bütün savaşlarda
Bir bakmak yaşamaktı duvardaki resminize
Ev deyince beliren o kesin kaçışlarda

Dev yüzlü görünüyle aşktı pencerelerde
Düş çiçeklerinin büyüdüğü ülkeden
Evin büyüsüdür çekilince perdelerde
Yarın kuşkusunu siz bir yenin önceden

(Yeditepe, Ağustos 1961)

Bu şiirde beylik söz olmadığı gibi seyrek rastlanan bir tem işlenmiştir: ülkemizin acı-tatlı durumu ülke dışından bir gözle yansıtılmıştır. 1958 den önce Zengin'in böyle bir şiir yazması nasıl şaşılacak bir şey olur idiyse onun bu kez «Gizli Duygu» şiirini yazması da öyle yadırganıyor.

Ama yine de Zengin'in beyliği alt edebileceğine güven var içimde. Öyle ama başka bir kuşkum da var: Yeni şiirlerinde bir klişeleşmeye gidiş görülüyor. Bazı tarz söz ve deyişler çok kullanılıyor. Kemal Özer'de olduğu gibi. İşte bu tehlikeli. Önceki beylik yazışlardan bütünsü kurtulamadan yeni klişelere tutsak olursa Zengin artık iflâh olmaz diyeceğim. Bakalım?

Yön'de Memet Fuat uzunca bir yazı yazmış. «Gazetelerde Sanat» başlığı altında. Günü 17 Nisan 1963.

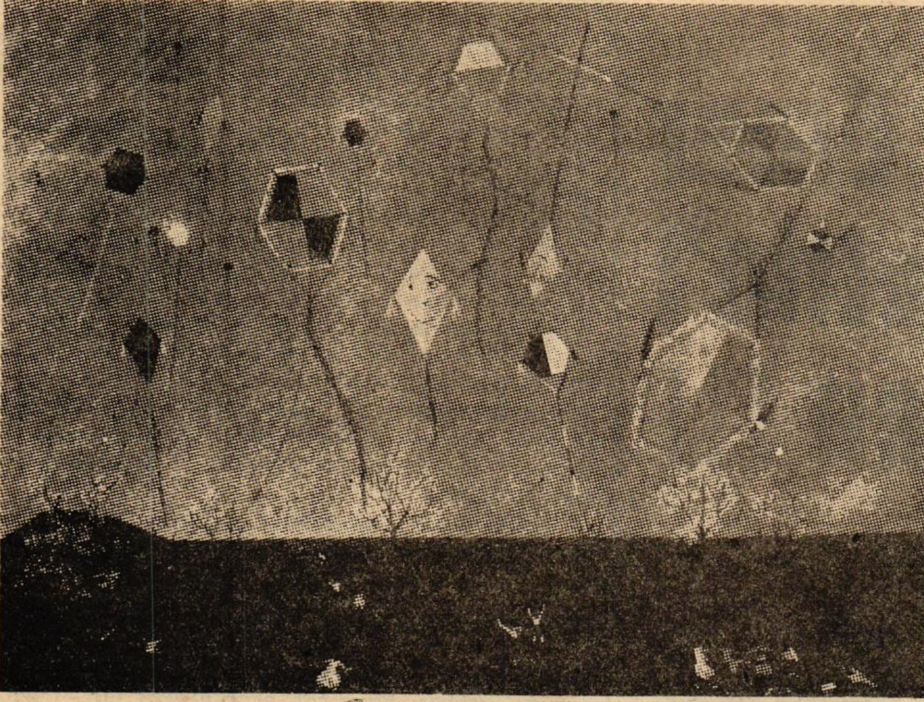
Fuat son yazılarında daha çok eleştirmenin «toplumsal» yönü üzerinde işliyor. Bu arada «aktöre-ahlâk» yönü ile de ilgileniyor. Bundan önce de yazdım galiba: eleştirmede ahlâk deyince, ben Fuat'ı önde görüyorum. Ben de onun gibi olabilsem diyorum.

Ne var ki Fuat, önermeleri ve kendi tutumu ile eleştirmecinin ahlâkına kazandırırken, eleştirmeciliğin kendi tabiatına da aykırı konuşuyor.

Sözünü ettiğim yazıda Fuat genel olarak gazetecilerin, özellikle üç gazeteci yazarın, sanat yapıtlarını eleştiriş tarzlarını yeriyor, böyle eleştirmelerin değer ve durumları gerçekten yansıtmak niteliğinden yksun olduğunu belirtiyor.

Doğru sözler bunlar. Ama bana öyle geliyor ki fazla bir duyarlık gösteriyor Fuat gazetecilere karşı. Fuat gibi *biz eleştirmecilerin* yapması gerekli olanları gazetecilerden beklemekle bir görev karıştırması yapıyor. Daha önemlisi: kendisi gibi biz eleştirmeciler Fuat'ın o istediği yoldaki eleştirileri yapmamışken, görevimiz olduğu halde yapmıyorken, nasıl oluyor da görevi olmayanlardan bunu bekliyebiliriz diye insanı düşündürüyor Fuat.

Benim bildiğim: Esat Mahmut Karakurt gibi yazarlara, niçin öyle romanlar yazıyorsun, diyemiyecemiz gibi, Çetin Altan, İlhan Selçuk ve Cevat Fehmi Başkut örneği gazete yazarlarını, gerçek eleştiri yazıları yazmıyorlar diye, kınamamız doğru olmaz. Sıradan roman yazanların iyi roman yazmalarını dilemekte özgürüz ve bunda iyi niyetimizi göstermiş oluruz ama, iyi roman ve iyi eleştirme elde etmek amacına en az yarayan dilekler de bu soydan olanlardır.

Resim : Nedim GÜNSÜR

normandi

Hep aşk mı konuşuldu zannedersin
Bu kumsallarda
Çıplak ayakların iz bıraktığı
Denizin tuzlu tortulanmış kulak memelerinde
Eteklerinde
Dalgalanan Lodosların mavisi
Meltem ıslaklığı
Dün geceden kalan

H. A. GÖKSEL

Hindistan'da üç ayda bir çıkan *The American Review* dergisinin 1963 de yayımlanan ilk sayısında Lionel Trilling'in «Bilim, Edebiyat ve Kültür» adını taşıyan bir yazısı var. Trilling, kültür ve sıyasa ile çok yakından ilgilenen edebiyat eleştirmenlerinden, Dört önemli eleştirel kitabı var: *Mathew Arnold, The Liberal Imagination, The Opposing Self, A Gathering of Fugitives.* Kendisi profesör.

Trilling'in yazısı bir eleştirme değil, eleştirmelerin eleştirmesi. 1959 Haziran ve Temmuzunda romanlarile tanınmış C. P. Snow «The Two Cultures and the Scientific Revolution» adlı bir yazı yayımlamıştı, «Encounter» dergisinde. Bunun üzerine 10 kadar yazar düşüncelerini belirttiler, sonra da yazarın kendisi onlara karşılık verdi. Hepsi de aynı dergide. Sonra kitap olarak da basıldı Snow'un yazısı. Bu yazı aslında Cambridge üniversitesinde verilmiş bir konferans-derstir. Yine aynı üniversitede üç yıl sonra F. R. Leavis bir konferans-ders veriyor. Adı: «C.P.Snow'un önemi». Leavis, Snow'a karşı geliyor, hem de biraz sert olarak, huysuz olarak. Bilirsiniz, çok önemli bir edebiyat eleştirmecisi Leavis.

Trilling işte Snow'la Leavis'in düşüncelerini karşılaştırıyor. Kendince doğru ve yanlış olan yönleri belirtiyor. Çok fazlasiyle kibar ve dengeli bir dille yapıyor bütün bunları.

Snow'un, Leavis'in, Trilling'in yazıları ayrı ayrı okunmaya değer. Bilisiz olan varsa haber vereyim, dedim. Bu arada bir noktaya da dokunayım dedim.

Snow, bilim birleştiriyor, edebiyat ayırıyor diyor. Bilim çok değişirken edebiyat az değişiyor. Dünyayı bilginler, bilim kurtarabilir diyor. Leavis ise bu sözlere karşı genel olarak, Trilling de aşağı yukarı şöyle diyor bir kesimde: «Dünya, üniversitelerde okutulacak edebiyat dersleriyle kurtarılamaz, ne de herhangi bir edebiyatsal faaliyet ile. Dünyanın nasıl kurtarılacağını söylemek çok güçtür. Ama kesindir ki onu kurtaracak olan şey *tek* değildir.»

Sanat için sanat tezinden en uzak olanlardan biridir Trilling. Onun için bu sözleri dikkat çekicidir. Edebiyatın dünyayı insanlığı kurtarması, edebiyatın insanlara öncülük etmesi gibi düşünceleri (hüsnü kuruntuları demiyorum) olanlar da var öte yandan: Bunlar sanatçı ya da romantik yaradılışlı olanlar daha çok. Eleştirel soğukkanlılık ve tarafsızlık güç onlar için. Trilling ya da benzerlerini okumak belki en çok onlar için faydalı olabilir işte.

SATI ERIŞENLER

ömer seyfettin'i okurken III

Sâtı Erişenler'in, Dost'un Temmuz sayısında Fahim Bey ve Biz'i inceliyerek savunan yazısında ne yazak ki önemli bir yalnışlık olmuştur.

3. sayfanın ikinci kolonundaki «lerinin memnuniyetsizlik nisbeti...» **diye başlıyan alttan 10. satırdan, 4. sayfanın ikinci kolonundaki «...v.b. de hep Fahim Beyi kendi» diye biten alttan 28. satıra kadarki bölüm, olduğu gibi, 15. sayfanın birinci kolonundaki** «kendini alamadığı olurdu...» **diye başlıyan alttan 29. satırla, «içinde yaşattığı...» diye başlıyan alttan 28. satırın arasına girecektir.**

Bu duruma göre, yazı, 3. sayfanın ikinci kolonundaki «...gülünç bulduğu hikâye..» **diye biten alttan 11. satırdan 4. sayfanın ikinci kolonundaki** «lerini anlatırken bile hep..» **diye başlıyan alttan 27. satıra atlıyarak devam edecek, bu arada çıkarılan bölüm, yukarda belirtildiği gibi, 15. sayfanın birinci kolonunun alttan 29. ve 28. satırları arasında olacaktır.**

Okurlarımızdan bağışlamalarını diler, bu önemli yazıyı bir de böyle düzelttikten sonra okumalarını rica ederiz.

Ömer Seyfettin, çağının Türklerinin ulusal bilinç ve ülküden yoksun oluşuna baş kaldırır. (1) Aslında, Ömer Seyfettin'e göre ülküsüzlük (*«idealsizlik», «mefkûresizlik»)* (2) *hayvanlıktır.* (3). Ülküsüz kişi de, toplum da mutsuzdur .İlk Düşen Ak ile Çanakkale'den Sonra adlı hikâyeleri baştan aşağı bu düşünceyi anlatır.

Kendisi ise Türkçülük ülküsünün kahraman bir savunucusu, bir akıncısıdır.

Ancak; «... *sanatkâr hal içinde mefkûresini olanca heyecaniyle duyamayınca romantik maziye döner. Orada ezelî efsanelerini yaşıyan binlerce tayf vardır. Bu tayflar tarihin hayalinde renkler, şekiller verir, onlara meftun olur. Destanlarını terennüm eder.»* (4) *«Hal içinde,»* Ömer Seyfettin'in *«mefkûresini olanca heyecaniyle duya»*n, -bilinen- bir iki arkadaşından başka kimse yoktur .Bunun içindir ki, o da, tarihe döner, *«tarihin hayalinde bütün renkleriyle, şekilleriyle yaşıyan binlerce tayf»*tan vuruldukların destanını bize coşkunlukla *«terennüm eder.»*

Şunu da belirtmeliyiz ki, bu, halden kaçış, o çağın duygulu aydınlarının ortak yönüdür. Osmanlı İmparatorluğunun binbir acıklı olay içinde göçüşüne bakamıyanlar ellerini yüzlerine kaparlar, gözlerini yumarlar; kimi el değmemiş ülkelerde yer yurt aramaya kalkışır, kimi de «dönüp maziye tırman»ır Bir kısmı imgelenmelerine, bir kısmı belleklerine sığınırlar. Bugün, tarihteki kahramanlık *«destanlarını terennüm eden»* iki büyük sanatçımız aklımıza geliyor: Nazımda Yahya Kemal, düz yazıda Ömer Seyfettin. Her iki sanatçımız da, bir avunma içgüdüsiyle geçmişe baktıkları içindir ki, Türk tarihinin, hayır Osmanlı tarihinin ancak en parlak çağını, Yükselme çağını anar, onun bütün coşkunluğunu duyar, duyururlar.

Ancak, Ömer Seyfettin'in geçmişe sığınışını, yalnız, bilinçsiz bir davranış olarak yorumlamak haksızlık olur. O, tarihi inceliyerek geleceği bilmek ister. Onun *«en birinci emeli, tarih okutmak, muhakeme etmesini öğretmek; değişik, fâni hakikatları, kat'î bir surette ihsas, talim etmekti.»* (5) O, *«dünü okudukça; bugünün, yarının safhaları önünde perde perde açılıyor. Kendinde gayriihtiyarî bir falcı ruhu hissediyor»* du. (6) (7).

İşte, bu, iç-güdüsel olduğu kadar böylesine bilinçli bir davranışladır ki, Ömer Seyfettin, «konularını Türk tarihinden almıştır» denile gelen hikâyelerinde (8) dünkü kahramanların destanını söylerken gelecekte özlediği Türklük dünyasının da ana hatlarını çizer.

*Bu çizgiler, «fikir uğrunda fedakârlık»*tır; *«doğruluk, sadakat, vefa, fazilet, kerem, şefkat, muhabbet, aşk»* tır; *hayatın hakikî mânası olan mefkûre» dir; «sonra, rebabiyet...»* tir. (9).

Hikâyecimiz, bu türlü hikâyelerinde «eski zaman kahramanları»nın fiziksel portresini de çizer.

Türkler kısa (10), orta (11), ya da uzun (12) boyludurlar. Ama çoğu zaman *«iri, levent», «kalın vücutlu», «dağ parçası»* gibi, *heybetli»; göğüs*(leri)

1 — Dost'un Haziran 1963 sayısındaki «Ömer Seyfettin'i Okurken II: Ömer Seyfettin'e Göre Çağının Türkleri» adlı yazımıza bakınız.

2 — O, «ideal» sözcüğünü de, «mefkûre» sözcüğünü de aynı ölçüde ve yanyana kullanır.

3 — İlk Düşen Ak (İlk Düşen Ak, 1953, 10. S.)
Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak, 1953 85. s.)
Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953 100. s.)
Harem (Mahcupluk İmtihanı, 1952, 53. s.)

4 — Kaç Yerinden (Bomba, 1953, 20. s.)

5 — İrtica Hareketi (Beyaz Lâle, 1949, 105. s.)

6 — Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür (Dalga, 1952. 4. s.)

7 — Burada, yeri değil ama, bugün bile, tam elli yıl sonra, değme tarihçimizin bilmediği bu tarih görüşü üzerine dikkati çekmekten kendimi alamıyorum.

8 — Nadan, Ferman, Teselli, Kızılelma Neresi, Topuz, Pembe incili Kaftan, Başını Vermiyen Şehit, Kütük, Vire, Teke Tek, Büyücü, Diyet.

9 — Kaç Yerinden (Bomba, 1953. 21. s.)

10 — Vire (Bomba 1953. 89, 90. s.)
Teke Tek (Bomba 1953. 103. s.)

11 — Topuz (Bomba, 1953. 56. s.)

12 — Teselli (Bomba, 1953. 44. s.)

ilerde, *kabarıktır».* Renkleri esmer (13), ya da beyazdır (14). Özellikle hemen hepsinde başlar, *«yuvarlak», «geniş»* ve kalın (15) omuzlar üzerinde yükselir.

Bu *«yukarı halkık»* baş, ara sıra *«hattâ biraz sakil görünen kocaman»* (16), *«bir taş topuz gibi cıkık alınlı ve iridir»* (17). Ama çoğu zaman *«yeni doğmuş bir ay gibi parlıyan»* (18) yüzüyle *«yüksek alnı, kalın boynu, biraz büyücek iri eğri burnu ile* (19), kiminde *düşük* (20), ama çoğunda «kocaman» *«gür» «palabıyıklariyle»* (21), *«al yanaklari»*yle (22); yalnız bir kişide mavi (23), bir kişide küçük ama çoğunda iri, şahane, siyah ya da elâ, ama herkeste büyük bir zekâyı gösteren *«yüksek bakışlı» «pek parlak* gözleriyle (25) bu baş çok, ama çok güzel bir baştır.

Irkının fizik güzellğine bile *«hayran»* (26) görünen Ömer Seyfettin'in yalnız bir tek tipi, *«Teke Tek»* in Kasım Voyvoda'sı *«kısa boylu, nahif, çelimsiz, zırhı vücuduna bol gelir, yüksek tolgasından ince bıyıklı nazik yüzü küçücük görünür»* bir geçtir. Ama bu Kasım Voyvoda *«kılıçsız, kalkansız, atsız, zırhsız»* olarak bile, düşman ordusunun *«siyah zırhlı bir dev»*e benziyen, en *«kuvvetli»*, en *«mehip», «en iri» «muharib»*ini, *«yanında ağır bir kılıç asılı»* olan, *«elinde kalın bir mızrak tutan, at üstündeki»* Jan Hoborlanski'yi bir mızrak vuruşiyle göğüs kemiklerini kırarak yere serer, onun *«tel zırhlı geniş sırtına sağ diziyle bas*(ar), *kalın kollarını arkaya kanırt*(ır), *ciğerlerinin hizasına bir kaç yumruk kapıştır*(ır)» (27). İşte Türklerin en *«nahif»*, en çelimsizi bile böylesine güclü, böylesine yiğittir.

Türklerin tinsel portresini çizerken ilk akla gelen, söze kahramanlıklarından, yürekliliklerinden başlamaktır. Eski Türkler de en *«çelimsiz»* en *«nahif»* voyvadasından en iri, en güclü pehlivanına (28), dervişinden (29), kadısından (30), ustasına (31) esnafına (32) kadar hepsi, *«Şehname sayfalarından fırlamış bir kahramanı»* andırlar. Divandaki vezirinden en küçük erine kadar Türkler için savaşmak (33), vuruşmak (34), en büyük sevinçtir, eğlencedir; -hele hele- savaşta şehit olmak bir zevktir, keyiftir (35). Ömer Seyfettin bu kahramanların kahramanlıklarının *«destanını»* yazar. Bu destan-hikâyeler dizisini kendisi isimlendirir: *«Eski Kahramanlar»*,

Türkleri, yalnızca, böylesine savaşıcı, böylesine vuruşucu saymak yanlış olur. Onlar, savaşıcı, vuruşucu oldukları kadar da *«nafile yere kan dökmekten»* (36) kaçınırlardı. Gerek Topuz, gerekse Kütük, Türklerin yalnızca yürekliliklerinin, ya da kurnazlıklarının değil, -bence- asıl, işlerini kan dükmeden bitirmek isteyişlerinin hikâyesidir. Vire ise, Türklerin oldum olası -deyim doğru düşerse- bir türlü *«harb zekâsı»* na sahip olduklarını gösterir.

Demek ki, Türkler, yalnız kahramanlık için kahraman değildirler. Onlar, ancak gerektiğinde, ama o zaman da en büyük kahramandırlar.

Sonra; Türkler savaş kurallarına mertçe uyarlar. Kendileri için teslim olmak, şerefsizliktir, namussuzluktur. (37). Ama, düşmanlarına karşı bağışlayıcıdırlar, hattâ koruyucudurlar (38); *«düşmanın cesurunu, kahramanını, yılmazını sever»*ler (39), sayarar (40).

Türkler, yalnızca, yiğit; yalnızca, kahraman; yalnızca, savaş adamı değildirler. Onlar; yiğit, kahraman, savaşçı oldukları kadar; akıllıdırlar, zekidirler, (41) zariftirler (42), hemen hepsi de şairdir (43), *«arif»*tir (44), *«âlim»*dir (45), *«âkil»*dir (46), *«fazıl»* dır (47).

Hepsinin ortak bir yönü de dine, Tanrıya bağlı oluşlarıdır. Eski kahramanların hepsi de, -Ferman'daki- Tosun Bey, Niş Beyi, -Teselli'deki- İskender-Paşa, -Pembe İncili Kaftan'daki- Muhsin Çelebi de, Sadrazam da, -Başını Vermiyet Şehit'teki-, Kuru Kadı da, Deli Mehmet de, Deli Hüsrev de, -Diyet'teki-

---

Diyet (Gizli Mabet, 1953. 101. s.)
13 — Topuz (Bomba, 1953. 56. s.)
14 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 64. s.)
Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 73. s.)
15 — Ferman (Bomba, 1953. 29. s., 37. s.)
Teselli (Bomba, 1953. 44. s.)
Topuz (Bomba, 1953. 56. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 62. s.)
Kütük (Bomba, 1953. 79. s.)
Vire (Bomba, 1953. 89., 90. s.)
16 — Vire (Bomba, 1953, 89 s.)
17, 18 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 69., 73. s.)
19 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 64. s.)
20 — Topuz (Bomba, 1953. 56. s.)
21 — Ferman (Bomba, 1953. 29. s., 37. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 62. s.)
Başını Vermiyen Şehit (Bambo, 1953. 73. s.)
Kütük (Bomba, 1953. 79. s.)
Vire (Bomba 1953. 90. s.)
22 — Ferman (Bomba, 1953 37. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 64. s.)
23 — Teselli (Bomba, 1953. 44. s.)
24 — Vire (Bomba, 1953. 89. s.)
25 — Ferman (Bomba, 1953. 29., 38. s.)
Topuz (Bomba, 1953. 57. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 62. s.)
Kütük (Bomba, 1953. 79. s.)
Vire (Bomba, 1953. 89. s.)
Diyet (Gizli Mabet, 1953. 101. s.)
26 — Ferman (Bomba, 1953. 29. s.)
27 — Teke Tek (Bomba, 1953. 105. s.)
28 — Vire (Bomba, 1953. 89. s.)
29 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 72. s.)
30 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 74, 75, 78. s.)
31 — Diyet (Gizli Mabet, 1953. 101. s.)
32 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 61. s.)
33 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 46., 49. s.)
34 — Teke Tek (Bomba, 1953. 102. s.)
35 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba. 1953. 76. s.)
36 — Kütük (Bomba, 1953. 85. s.)
37 — Kütük (Bomba, 1953. 86. s.)
Vire (Bomba 1953. 91. s.)
38 — Kütük (Bomba, 1953. 80., 85., 86. s.)
Teke Tek (Bomba, 1953. 101. s.)
39, 40 — Kütük (Bomba, 1953. 81. s.)
41 — Vire (Bomba, 1953. 88. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 67. s.)
42 — Teselli (Bomba, 1953. 40. s.)
43 — Ferman (Bomba, 1953. 30., 31. s.)
Teselli (Bomba, 1953. 40. s.)
Kütük (Bomba, 1953. 79. s.)
44 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 50. s.)
45 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 48. s.)
46 — Onlar için nadanlık, nadanlarla «ülfet» ölümden ibarettir. Nâdan adlı hikâye bunu anlatır.
47 — Ferman (Bomba, 1953. 30. s.)

Suçlu

Karanlıktan bunalmış kırılmış atlarına kargılarına
Hem üzüntü hem korku
Işıklarla kendini sokaklara atarak
Kadınsız kumarsız içkilere alışmış
Kahvaltılarda konuşulan bir hüzün işte

Zaman bir kuştur artık boynunun renkleriyle
Kibrit alevlerine tutulmuş kanatları
Göğsünün bir yerinde apaçık gördüğü öfkeye
Alışık aşık ürkü bilmez sesiyle
Ne bakar ne konuşur biraz küskün elleri

Siz akşamı getirin akşamı en mavi kesiminde
Bardağımın üstünde yavru kuşun resmi
İnmiştir şimdi haber suçluların kentine
Düşürdü gözlerini otobüste bir çocuk
O inerken her gece vitrinlerin önüne
Boşalan yerlerinde bir çift geyik telâşı
Kovarlar çalgılarla sokaklarda ve evde

Veysel ÖNGÖREN

Ali Usta da, Padişahlara varıncaya dek (48) hepsi, hepsi, hep aptestinde, namazında, imamı bütün insanlardır. Sonra, topıu yaşayışlarında namaz, niyaz önemli bir yer tutar (49). Vatan, millet, padişah uğruna olduğu kadar da din uğruna savaşırlar. Başını Vermiyen Şehit bunun hikâyesidir.) Ancak, bu dindarlık, kuru kuruya Tanrıya yalvarıp yakarmaktan başka bir şey olmıyan olumsuz bir dindarlık değildir. Bu; olumlu, verimli, yapıcı bir dindarlıktır. Din inancı en güclü olan Deli Mehmet'in bir sözü bu konuda bizi uyarır: *«Gazâ duadan efdaldır.»* (50)

Eski Türkler teknikte de ileridirler. Koca Ali *«Çeliğe çifte su vermesini biliyordu.. En kalın, en katı demirleri mısır yaprağı gibi incelt*(ir), *kâğıt gibi yumuşat*(ır)dı; *Uzun kılıçlar değil, yaptığı kısacık bıçaklar bile iki kat olur yine kırılmaz»*dı (51). *Çelik kalkanları kıran, ağır zırhları yırtan, demir tolgaları ikiye biçen tüy gibi hafif kılıçlar»* (52) yapardı. O, içinde Promete'nin «minkaar-i âteşîni duy»an, *«içinde mukaddes ateşten bir şûle bulunan her mücit gibi... sanatının zevki için yaşıyordu. Çeliğe çifte su vermek onun aşkı idi»* (53).

Eski Türkler, teknikte olduğu kadar bilimde de ileridirler. Ömer Seyfettin bütün bir hikâyesini, Büyücü'yü bu konuya ayırmıştır.

Yalnız şuna da dikkati çekmek gerekir ki, hikâyecimizin ele aldığı bu teknik, bu bilim, yalnız, bir «harb sanayii» tekniği, bir «harb sanayii» bilimidir. Onlar «harb sanayii»nde ilerdirlerler. Avrupalılardan çok önce topu dökmüşler, kullanmışlardır.

Ömer Seyfettin, eski Türk zaferlerinin nedenlerini düşünürken eski Türklerin kişisel değerlerinin yanında toplumsal nitelikleri üzerinde de durur.

Bu nedenlerin başında, doğuştan getirdikleri kahramanlığın yanı sıra, *«itaat»* (54), padişaha bağlılık gelir. Onlar yeminlerini bile padişah üzerine ederler (55). Çünkü, onlar için, padişah devlet demektir (56), millet demektir (57), *«nizam-ı âlem»* demektir (58). İşte, *«itaat»*, bu *«nizam-ı âlemin temelidir»* (59). Ünlü Ferman adlı hikâye ise, *«Padişahın emrinden dışarı çıkma. Canını ister ver. Düşünme. Dünyada olmazsa bile âhirette mükâfatını görürsün»* (60) aşısıyle büyüyen eski Türk kahramanlarının bu *«nizam-ı âlem»*i bozmamak için kendi kellelerini bile nasıl ayakdiriyerek verdiklerinin hikâyesidir.

Padişah da padişahtır, hani! *«adil»* dir (64), *«tedbirli»*dir (62), *«hakîm»* dir(63), *«ârif»*tir, *«şair»* dir, *insaflı»* dır (64) ve *«kahraman»*dır (65); ihtiyar, hasta halinde bile sefer eyler; kendi ağrılarını, sızılarını, derdini değil, *«Kurban Bayramı namazının Selimiye'de kılınmasını düşünür»* (66). Diyebiliriz ki, padişah, bugünkü deyimle demokrattır da; *«halk»*a, *«halkın dediği»*ne, *«örf»*e önem verir (67). Böyle bir denge içindedir, o günkü koca devlet.

Eski Osmanlı Ordusundaki *«teşkilâtın»*, *«disiplinin»* mükemmelliği de, özellikle, Fermanın ilk sayfalarında dikkati çekmektedir (68).

Bu Osmanlı ordusu, *«...adalet nurları saça*(r)... *halk uğrunda, hakikat uğrunda»* fetihlerde bulunur (69). Bunun içindir ki Osmanlı ordusunun karşısına çıkan yalnız düşman savaşçılarıdır. Halk, Türk ordusunu minnetle karşılar .

Beyazıt gibi *«halim»*, *«muharebeden, mücadeleden nefret ede*(n)*»* bir padişah zamanında bile seferler yapılması, zaferler kazanılması önemlidir. Akınlar yapan, kaleler alan, zaferler kazanan padişahın kendisi değildir. Vezirlerdir, ordudur, teşkilâttır, şudur, budur ;kısacası milletteki ,devletteki ruhtur. Devletin alın yazısıdır. Çünkü; artık devlet yükselme çağındadır. *«sanki İstanbul Fatihinin azmiyle... dehası zâhit halifenin zamanında da sönmüyor; sönmez bir alev, ezelî bir ruh gibi yaşıyordu»* (70).

Eski Türklerin uğrunda bunca savaştıkları, akınlar yaptıkları bir ülküleri de vardır. Bu ülkü *«Kızılelma»*dır. Ömer Seyfettin'in çoğu hikâyelerinde *«bu hücumlar, bu akınlar, bu muhasaralar hep oraya yol açmak içindi»* (71) diye sözünü ettiği (72)

48 — Ferman (Bomba, 1953. 28. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953 60. s.)
49 — Kütük (Bomba, 1953. 81. s.)
50 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 73. s.)
51, 52, 53 — Diyet (Bomba, 1953. 102, 101. s. 106. s.)
54 — Vire (Bomba, 1953. 91. s.)
55 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 73. s.)
56 — Ferman (Bomba, 1953. 36. s.)
57 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 62. s.)
58, 59 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 64. s.)
60 — Ferman (Bomba, 1953. 36. s.)
61 — Büyücü (Bomba, 1953. 107. s.)
Teselli (Bomba, 1953. 44.)
62 — Teselli (Bomba, 1953. 42. s.)
63 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 48., 49. s.)
Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 60. s.)
64, 65 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 49., 50. s.)
66 — Ferman (Bomba, 1953. 28. s.)
67 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 49. s.)
68 — Ferman (Bomba, 1953. 28., 30. s.)
69 — Teselli (Bomba, 1953. 45. s.)
70 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 60. s.)
71 — Tek Tek (Bomba, 1953. 100. s.)
72 — Başını Vermiyen Şehit (Bomba, 1953. 69. s.)

bu Kızılelma'nın ne olduğunu, doğrudan doğruya Kızılelma adını taşıyan hikâyesinde tartışır ve şu sonuca varır: Kızılelma, padişahın ordusunu, ulusunu götüreceği yerdir ve bunun ne olduğunu ancak padişah kendisi bilir (73). *«Padişah* (ise), *birdenbire, hakkın kendini göndereceği yeri düşün*(ür). *Nihayet bulunmaz Hak yolunun, hakikat yolunun gittiği bu cennet kapısında Viyana, Roma, Hint, Sint, Çin, Maçin, bir takım fânî harabelerden başka bir şey miydi?...» (74) Bu, «ulvî», «mehib», «hayalin eremiyeceği derecede yüksek, pek yüksek»* bir duygu, *«ilâhî, mânevi bir zevk»*tir (75).

Böylece; Ömer Seyfettin, özlediği Türklük dünyasının ana çizgilerini belirtmiş olur. Bu Türklük dünyasının «insan unsuru», güzel, sağlam, kahraman, mert, yiğit, akıllı, zeki, ince, duygulu, şair, sanatçı, yaratıcı, yapıcı, bilgili, bilgin, dinine bağlı, âdil -kısacası- bütün erdemleri benliklerinde toplamış kişilerdir. Bunlar, -üstelik- ülkücüdürler de.

Şunu da not etmeden geçmemeliyiz : Ömer Seyfettin, tarihteki Türkleri körü körüne alıp olduğu gibi göklere çıkarmaz. O, onları da yerer. Muhsin Çelebi gibi *«göğsü ileride, kabarık, başı yukarı halkık»* (76), *«mert, doğru, izzetinefis sahibi, hür vicdanının sesine kulak veren bir adam»* 77) pek zor bulunur; hele saray ve çevresinde hiç yoktur. (78). *«... zamanın devletlileri mevkiine hep boyun eğip, el etek, hattâ ayak öpüp, bin türlü tabasbusla, riya ile tekâpu ile çıkar*(lar)». Bunun içinde *«etraflarına daima hep bu zelil mazilerinin çirkin hareketlerini tekrarlıyanları toplarlar. Gözdeleri, nedimleri, himaye ettikleri hep deni riyakârlar, ahlâksız müdahinler, namussuz maskaralar, haysiyetsiz dalkavuklardır.»* (179). *«Canlariyle mallarını çok seven» «Divanın nazik» korkak, hesapçı çelebileri»* (80), Pembe İncili Kaftan'la Kızılelma Neresi'nde yakından tanıtılır. Kıskançlıklar, entrikalar da Ferman'da ortaya konur. Tosun Bey, *«haksız yere kafası kesilmiş bir beyin oğludur.»* (81) ve haksız yere kafası kesilir. Ali Usta ise, *«daha oniki yaşında iken sert bir beylerbeyi* olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı.» (82).

Rüyaya ve batıla inanmaktan ise Teselli'de, Ferman'da söz edilir .

Ömer Seyfettin, kendinin ve duygulu aydınların gözüyle bir zamanki yurdun ve kendilerinin durumunu, özellikle, Çanakkale'den Sonra adlı hikâyesinde özetler.*«Muhit, arzularını, temayüllerini ansızın eriten bir çöl, bir sahra, bir ademdir». «Güzel, iyi ,ulvi»* yoktu. *«Sanat diye biçimsiz hendesî çizgilerden,kamuslar, edebiyat diye, Arapça, Acemce mânasız, mücerret terkipler yapılıyor, milliyet inkâr ediliyor. mazi karikatürleştiriliyor, istikbal bir duman halinde tasavvur olunuyordu.* (83); *«ticaret, zenginlik, para, saadet tamamiyle yabancıların eline geçmişti. Kapitülâsyonlar milleti yavaş yavaş öldüren bir idam makinesi. bir gasp müessesesi idi.»* (84). *«Muhit»* (85) ise *«kendi ismini bilmez, kendi* lisanını yazmaz», «düşmanlarını kardeş sanır» (86), *«gayesini idrak etmemiş*(tir)» (87) ve *«idealsiz»* dir (88). *«İdealsizlik»* ise, *«fertçi»*lik, *«içtimaiyetsizlik»* ise; *«hayvanlık»*tır (89), sonunda *«esirlik»*tir (90), ölümdür.

Ömer Seyfettin, işte böyle bir *«muhit»*e karşı *«azim»*le, *«cesaret»*le elini kaldırıp *«— Uyanınız! Kendinizi biliniz. Hayvanlar gibi gayesiz, teşkiltsız, medeniyetsiz yaşamayınız, Bir millet olunuz!»* (91) diye haykırır.

O, Ömer Seyfettin, çoğu hikâyelerinde, işte bu, bir *«muhit»* *«millet»* (92) yapan öğeleri araştırır, inceler, tartışır ve belirtir.

M. Vitalis ve gibilerine göre, *«Bizans İmparatorluğunu zapteden Türkler ancak bir avuçtu... Bugün görülen Rumeli, Anadolu ahalisi hep Rumdu.. Bütün Türkiyede Sultanın ailesinden başka Türk bir familya»* yoktu (93. Oysaki; *«Türkler... asırlarca bütün Asyaya hakim olmuşlar, Attilâ Avrupayı ezmiş, köpek gibi inletmişti.»* (94) *«... daha abbasiler zamanında Garba üşüşmeye başlıyan milyonlarca Türk»* (94), *«sıkışan halifelerin, ürkmüş emirlerin, seyrek saflarını doldurmak için Turandan» kılıçla, kalkanla, tolgayla, eğersiz atlar üzerinde» «taşan* (bu) *bahadırlar tufanı sanki* (o zamanın İslâm dünyasında, özellikle Suriyede) *birikmiş, sakin olmuş»* (96); sonra Diyar-ı Rûm'a (Anadolu'ya) yayılarak *«Karamanlılar, Selçukiler, Akkoyunlular, Karaçiler»* olmuş; *«Osmanlı hanedanının zuhurundan bir kaç sene evvel Rumeliye, Vardar Vadisine geçmiş»* (97); *«dünyanın en büyük hükûmetini* (ise) *Cengiz kurmuş, bu büyük Cengiz neslinden ayrılan küçük bir kısım, Şarkî Romayı, Bizans İmparatorluğunu yıkmış, Anadoluyu zaptetmiş, oradaki müteferrik Türkleri birleştirerek 'ta Viyanaya kadar gitmişti»* (98).

Ömer Seyfettin, bir «tarih birliği» bilinç ve duygusu yaratmak ve yaşatmak içindir ki, en başlangıç noktasına, Turan'a gider. Bir «tarih birliği» olabilmesi için, köklü ve eski olmak gerekirdi. O en eski, en köklü bir soydan geldiğimizi tanıtlamak için Ortaasya'da, bütün bir Turan'da -bugün de şu ya da bu yüzyıl hayatı- yaşıyan Türkleri canlı bir tarih belgesi olarak göstermek ister. Soyumuzu benimsetmek için onlarla olan yakınlığımızı belirtir, onları bize sevdirmek ister. O, bazı hikâyelerinde bir *«Turan»*ın, içten gelerek, sözünü eder (99), *«kavim»*le

(20. Sayfada)

Vire (Bomba 1953. 88., 98. s.)
Teke Tek (Bomba 1953. 100. s.)
73, 74, 75 — Kızılelma Neresi (Bomba, 1953. 52., 51. s.)
76, 77, 78, 79, 80 — Pembe İncili Kaftan (Bomba, 1953. 62, 63, 64, 66. s.)
81 — Ferman (Bomba, 1953. 30. s.)
82 — Diyet (Gizli Mabet, 1953. 102. s.)
83, 84, 85, 86 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak. 1953. 100, 101, 102. s.)
87, 88 — Hürriyet (İlk Düşen Ak, 1953 82. 85. s.)
89 — İlk Düşen Ak (İlk Düşen Ak, 1953. 10. s.)
Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak, 1953. 85. s.)
90 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 100. s.)
91, 92 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 101. s. 102. s.)
93 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 34. s.)
94 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 41. s.)
95 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 34. s.)
96 — Büyücü (Bomba, 1953. 106. s.)
97 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 34. s.)
98 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 41. s.)
99 — Teselli (Bomba, 1953. 54. s.)
Gayet Büyük Bir Adam (Beyaz Lâle, 1949. 69, 72, 73. s.)
Piç (Dalga, 1952. 49. s.)

ÜLKER AKÇAKOCA

Tutsaklar Zincirleri Sevmemeli ya da

(Bütün Ninnileri Yasak Etmeli)

Fotoğraf : Gültekin ÇİZGEN

Işık tutmayan yapışkan karanlıkların başladığı yerde, bataklık çiçekleri yalancı renkleriyle öylesine duruyorlar. Bataklığın sularına dikenlerin pis gölgesi vurmuş. Kadını orada gördüm. Sancı çömelmesi içinde, etekleri pis sularla ıslak, gözleri korkak, ellerinde taşranın kaba yorgunluğu. Bataklık sularında yıkadığı çamaşırları taşlara öylesine bırakmış. Bulanık suların ötesinde bir yerlere bakıyor. Yanında bir çocuk; bütün çocuklar gibi aç, Bağırıyor. Kadının göğüsleri sarkmış. Bütün şarkılar ve güneşler bataklıkta kaybolmuş.

Bu sularda ışıkların tutmayacağını ve bataklık çiçeklerinin güneşsiz koktuğunu bir ben biliyorum. Kadın bekliyordu..

Erkeğin elindeki eğe demire her süttüğünde beyaz bir kıvılcım çıkıyordu. Bir istep göğünde yakan kıvrandıran bir güneş asıla kalmıştı. Erkeğin boynundan ter akıyordu. Eğe delicesine ileri geri gidip geliyordu. Demir parçaları hep halka halka oluyordu. Yerden doğru bir toz ve sıcak kokusu yükseliyordu. Elleri kocaman, işlekti, tırnakları demir tozuna bulanmıştı. Bu halkalardan sonunda bir zincir çıkacağını bir ben biliyordum. Erkeğin gözleri uzak ufuklarda arama özlemindeydi. Eğe hiç durmadan ileri gidip geliyordu.

Kadın çamaşır yuğdu bekledi, çamaşır kuruttu bekledi. Bataklık baktıkça büyüyordu. Kadın bataklığın büyümesinden korktu.. Gözlerini kapadı. Çocuğunu göğsünde kollarıyla sardı bekledi. Gözlerini yumdu... Gözlerini yummasıyla bir düş başladı...

«Serin pırıltılı sular, acıtmayan, yakan, sıcak güneşler, gülüşler, kokulu çicekler, okşayan eller, serili sofralar, mavi perdeler, aydınlıklar, yalnızsız uykular, masal göğü ninniler..»

Erkek halkaları birbirine eklemeye başladı. Güneş kurutuyordu insanı. Yüzünde derin genç kırışıklar, birikmiş öfkeler, kırmak yıkmak arzusu. Kuvvetli elleri demiri tuttumu, demirin acı sertliğinden korkuyor. Kuru acı bir ses çıkarıyor demir. Halkaları bitiştirdi. Zincirini omuzladı yürümeğe başladı.. Başka yerler, başka güneşler başka gök istiyordu. Yürüdü. Zincir yerde sürükleniyordu.

Yağmurun yağmayacağını bir ben biliyordum.

Adam zincirleriyle beraber çöktü yere. Gözlerinde hırs vardı. Güneş gözlerini kapattı. Gözkapakları

arkasında renkler vardı. Bir düş başladı.

«Ekmek kabuğu gevreği, yoğun içkiler, güzel şekillenen demirler, büyük çabuk becerikli eğeler, serin yağmurlar, varılabilen ülkeler»

çöreklendi gözlerinde. Ninniler...

Önce çocuk uyandı. Bataklığa karanlık çökmüştü şimdiden. Bir korku indi kadının omuzlarına. Çocuk ağlıyordu. Bataklık sessizliğin-de ses yankılıyor, büyüyor değişiyordu. Kadın korkuyordu. Gözlerini belirsiz bir tehlikeye karşı açık tutuyordu. Korkuyor ve bekliyordu. Çocuğun isteyen bekleyen sesi, sessizlikten daha korku vericiydi. Toprak soğumuştu. Bataklık ancak kokusundan anlaşılabiliyordu.. Görünmüyordu artık. Ama kadın bataklığın ta yanı başında olduğunu biliyordu. Islak çamasırlar yanındaydı. Düş taa... uzaklardaydı Bataklığın öte yanında, kadın kımıldasa yönünü kestiremiyeceğini biliyordu. Artık uyuyamıyordu.

Erkek uyandığında önce zincirlerin ne kadar büyük olduğunu düşündü. Eğesini omuzladı. Ne olursa olsun yürümeye kararlı zincirini sürümeye başladı. Yüzündeki kırışıklıklar daha koyuldu. Hırsına bir çaresizlik katılmıştı. Yürüdü, bütün düşleri arkada kalmıştı. Kuru toprak ayaklarını, zincir omuzlarını, eğe ellerini acıtıyordu. Sabırsız, lânetlenmiş, çaresiz bir inatla yürüyordu. Gözlerinde başka ülkelerin özlemi ...

Yolların, başka ülkelere götüremiyeceğini bir ben biliyordum.

Kadın ağlamaya başlamıştı. Sessiz yaşlar dökülü dökülüveriyordu yanaklarına. Elleri birbirine kenetli. Kollarında çocuk. Ayaklarının ucunda bataklığın yapışkan suları.

Ağlamanın korkuya iyi gelmediğini bir ben biliyordum.

Erkek kadının yanına geldi. Zinciri bıraktı yere; «ağlama,» dedi, «ben bataklığın ötesinde başka bir yer biliyorum, oraya gideceğiz» Kadının omuzları zayıf, elleri uysal ve yumuşaktı. Erkeğin gözlerinde unutmak özlemi, yalnızlığını, demirleri, eğesini... Kadının gözlerinde kaybolmak özlemi vardı. Bataklıklardan, göz yaşlarından, kurumayan çamaşırlardan.

Yalnızlığın bölüşülmesi Tanrıyı kıskandırabilirdi. Gök kuşağı serinliği ve güneşi sardı ortalığı. Söylenmemiş bir türkü başladı. Bilinmemiş güçte bir sevgi sardı çevreyi, Gözlerini kapadılar. Çiçekler vardı. En güzel renkler vardı. Sevinçler, ümitler, yarınların güveni vardı... Birlikte, beklemenin, umutlanmanın, korkmamanın büyüsü vardı...

Bataklığı kavuran, güneşleri tüketen bir düş çıktı ortaya, Öylesine sahici görünen öylesine bitmezmiş gibi gelen bir düş. Yalnızlık, karanlık tükendi düşün içinde. Çamaşırlar, demir parçacıkları unutuldu.

Düşlerden uyanılacağını, düşlerin bir daha geri gelmemecesine kaybolacağını bir ben biliyordum.

Ellerin yalnızlığı, bataklığın tükenmezliği, güneşin yakıcılığı, sapsahiciydi. Gözlerin yaşları, hırsları, çaresizliği sapsahiciydi.

Gerçeği bir ben biliyordum.

Erkekle kadın elele tutuştular, çamaşırları sırtlarına aldılar, zinciri omuzlarına doladılar. Daha iyi eğeler, daha temiz çamaşırlar, serin güneşler, ılımlı yağmurlar bulmak umudiyle bataklığı geçmek için yürümeğe başladılar.

Çocuk ağlıyordu. Ne bataklığı istiyordu ne bataklık sonrası ülkelerini. Bataklık büyüyor, bitmiyor, tükenmiyordu. Yürüdüler. Göz kapaklarında düşler, masallar vardı. Ninniler... Yürüdüler... Bataklık kayıyor, ağırlaşıyor. Kadınla erkeği bırakmıyordu. Bataklık büyüdükçe ayrı ayrı ve birlikte düşleri de büyüyor, zenginleşiyor; zincirin sardığı omuzları çöktükçe, ninilerin zinciri de büyüyordu.

Erkek, niçin demir parçalarından bir zincir yaptığını bılmiyordu. Ama zincirini seviyordu. Kadın ıslak çamaşırları niçin taşıdığını bilmiyordu, ama çamaşırlarını bırakmıyordu.

Ninnilerin zinciri en son gömüldü bataklığa. Çocuğu bir «belki» uğruna bataklıkta bıraktılar. Çocuk ne bataklığa gelmeyi ne bataklığı geçmeyi istemişti. Ağlıyordu. Acıkmıştı.

İnsanların zincirlerini kendilerinin yapmadığını, bataklığın ötesinde başka bir ülke olmadığını, bataklık tutsaklarının zincirlerini sevmemesi gerektiğini bir ben biliyordum. Bütün ninnilerin yasak edlmesi gerektiğini bir ben biliyordum..

Ama insanlar istemiyerek zincirlerini, istiyerek ninilerini kendileri yapıyorlar. Çekici, çamaşırları ve yasak edemedikleri ninnileri çocuğa bıraktılar. Çocuk ağlıyor, tükenmez bataklık yorulmuyor...

Ş. AVNİ ÖLEZ

kırmızı

Zaman, yaz başlangıcıydı.

Renklerin en büyüğünü gözüne kestirmişti düşün üstüne sancılı biri. Su titreşimlerine büyüteç tutan yel, günışığını çalar saat uyanıklığına iteliyordu. Kıyıya ilk kırmızı vurdu. Kırmızının ardından yeşil, yeşile oldumolası kin güden sarı ve öbürleri hep birlirlikte sökün ettiler. Kıyının soluk alışında özge kıyılardan kopup gelmişliğini haykıran bir umut kokusu yosunlaşıyordu. Renklerin en büyüğü en öndeydi. Deniz, ağaç köklerince acıkmışlığı savunan çakıltaşlarına tüm ıslaklığıyla sarılıyor, sonra çözülüp gidiyordu. Rıhtım boyunca dev halatlara asılmış gemiler renkli duruyor gibiydiler. Renklerin en büyüğü en öndeydi. «Kırmızıyı gözüm tuttu,» dedi düşün üstüne sancılı olan, «bir kırmızı gemim olsun isterdim ah...» Derinden iç geçdirdi. Elinde uzun bir sürece derip bükülmüş gazeteyi ikiye, dörde böldü. Tatsız yazıyorlardı. Günün hiç de öyle olmadığını bile-bile tatsız yazıyorlardı. Renklerin en büyüğü şimdi daha büyümüştü. Oysa o düşlediği gemiyi ille de kırmızı olsun istiyor değildi. Ne yapsındı ki, rıhtım boyunca denize kırık çizgi döken ardarda renkler göz alıyordular ve renklerin en büyüğü şimdi daha büyümüştü. Düşün üstüne sancısının en yorgun yerinde, hemen önündeki mavnaya inen kalasın orta esnekliğini yürümeyi tasarladı. Kalas kalın bir diyapazonmuş gibi titreşiyor ve mavnanın baş yönü su düzeyinde dalgacıklarla kırışıyordu. Kırmızı şimdi çok yakındı. Gemi yakından olanca görünüşüyle çok büyüktü. Yeniden iç geçirdi. Şu mavna onun olsun yeterdi. Oysa o gemisiz, mavnasız ve üstelik de beş parasızdı. Sinirli, geri dündü. Diyapazonun kaba titreşimlerinden geçip, yürüdü. Günü tatsız buluyordu artık. Sancısını birkez boşlamayı denedi. O an için gerçeğin ışıklarından sıyrılacak ve hiç düşünmeyecekti.

Rıhtım taşları üstüne ıslak bir balık düştü. Çırpınıyordu. Yüzünün karanlığını geniş hasır şapkasının gölgesinde gizler görünen biri balığı tutup, yanıbaşındaki boş konserve kutusuna bırakıverdi. Hava sıkıcı oluyordu giderek. Köprünün altından bir mavna geçti Sonra bir-bir daha mavnalar geçtiler. Suya gömülü oltanın mesinasına bir yük motorunun uzun ışıklarla kırılmış alt gövdesi değiyordu. Karanlığını gizler görünen ,oltayı çekip alamayınca, yüzünü buruşturdu. Bir-iki daha çekeledi parmaklarını sertçe kenetleyip. Mesina koptu. Uzakta iki maviyi çizgileşiren noktacıklar, yarım-yarım ve kopuk bulutları yakın çokgenlerce yansıtıyor olmalıydılar. Rıhtımboyu başıbozuk br tozluluk havanın bulanmışlığına karışıyordu. Karanlığını gizler görünen, toparlanıp kalktı. Yüzü parlak kırmızı renkteydi şimdi ve hasır sapkasının gölgesinde boncuklaşan ter damlacıkları üstüste daha da renkleniyordular. İri bir sövgü kalabalığı düğümlendi dudaklarında ve olanca gücüyle ayağını gerip, ağzı çentikli konserve kutusuna bir tekme yapıştırdı. Kutu gitti, gitti ve mesinanın kopup boğulduğu yerde suya indi. Tatsızca dönüp duruyordu. Oysa içindeki balık iki sıçrayışta suyun tatlı olduğunu anlayıvermişti. O hiç önemsemedi olanları. Suya doğru hırsla tükürdü. Döndü ve ellerini buruşuk, kirli pantalonunun cep yenlerine asıp, yürüdü.

Renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş olan, karanlığını öncesi gizler görünene dik-dik bakıyordu. Yanyanaydılar. Hiç konuşmamış olmak, ikincisinin gücüne gitti ilkin. İçinde birikmiş tüm hıncıyla ellerini yumruk yapıp, hasır şapkasının tüm genişliğini havaya sertçe çarparak. «Senin gibi kardeş olmaz olsun,» dedi, «akşama dek şu gemileri saymaktan özge yaptığın iş yok. Senin gibi kardeşin tanrı belâsını versın...» Öbürü, renklerin en büyüğüne asılı bıraktı gözlerini, eliyle çenesini sıvazladı. «Biliyor musun?» dedi, «babalarımızın bir olmadığına çok kez sevinmişimdir. Böylelikle senin sövmelerine artık dilediğimce kızamıyorum...» «Kız» dedi ikincisi, «kız da görelim...» Yumruklarını sıkıyordu. Yumrukları sıkıldıkça yüz çizgileri de geriliyordu giderek. «Kız,» dedi yeniden «kız da, o çok dinci babanın seni nasıl kancıkca anamıza aşıldığını yüzüne vurayım...» Elleri titriyordu. Bakışı köpük — köpük ışımıştı. Yüreğinin atışı yüzünün tüm karanlığını günışığına çıkarıyordu. Tutsak edilmiş bir zencinin oğlu oluşunu yüzüne çok kez vurmuştu kişiler. Tutkundu. Ağlamaklı bir titreyişle başını öne eğdi. «Sus,» diyordu öbürü, «sus dinsiz sus, sus artık...» Uzunca bir süre sustular. İkisi de aynı acının yoğurduğu düşün üstüneydiler. Hava giderek bulanmışlığın sınırından taşıyordu ve rıhtımboyu gerilerde kendince bir yalnızlığı büyültmekteydi. Sessizce düşün yuvarlağından ilk çıkan, renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş, o sancılı biri oldu. Suya doğru hırsla tükürüp, «miço bile olamayacağız şu itin gemisinde» diye fısıldadı. Bayağı, gerçekten acı duyuyor gibiydi. İkincisi bu yakınmaya tüm içtenliğini yöneltip, «Kaptanı tanır mısın?» dedi, «istersen sana o gemide iş bulabilirim. Ama kaptanı tanımıyorsan...» «Tanımıyorsam tanımıyorum, sana ne bundan» diye bağırdı ilki. Tanımıyordu gerçekten. «Kızma,» dedi ikincisi, «kızma, ben senin iyiliğini düşünüp söyledim. O çok ters adamdır. Sen onunla anlaşamazsın Geçimsizdir. Ama, istersen birkez söylerim...» Renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş olan «istemem,» diyordu, «istemem öyle danışıklı iş. Ben bilirim, ne yapacağımı bilirim ben...» Gülümsedi ikincisi, «iyi öyleyse,» dedi, «ben gidiyorum. Yine görüşürüz...» Buruk bir acının dondurduğu gülümseme, gözlerinden derin bir sevgiyi taşırıyor, yüz çatlakları üstüne daha güçlü renkte bir kırmızı oyuyordu. Elini sertçe kardeşinin omuzuna vurup, döndü. Hızlı adımlarla uzaklaştı.

Günışığı yolun orta yerinde yapayalnız bırakılmıştı. Ağaçlarda dallar asılıydılar ve her ayrı boy dala yine ayrı bir yaprak iliştirilmiş gibiydi. Günışığı,

yolun orta yerinden ağaç dallarına ve giderek yaprak uçlarına yürüyüp, yeşilin içinden görünmezliğe çıktı. Hava kararmıştı.

Kıyıdan oldukça içerde yerleşmiş ağaçlıklar arasındaki küçük bir kulübenin gürültüyle devrilen kapısından, kolları gövdesine bitişik ve gözleri acıdan dışarı uğramış bir küçük adam geceye düştü. Doğrulup sendeleyerek adımlarını geceden aşırmaya çabalıyordu. Gözlerinin son gücüyle yolu seçebildi. Yolda ışık yanıyordu. Işık sönmeden geceden çıkmalıydı küçük adam. Oysa ışık sabaha dek sönecek değildi ama, o giderek daha sünüyordu. Son kez bir hırıltıyla silkindi ve olduğu yere yüzükoyun uzandı. Sırtında parlak, kırmızı saplı bir bıçak sırıtıyordu. Bıçak bir süre kırmızının tüm esnekliğiyle titredi ve sonra yavaşlayıp, durdu. Ölü bir sessizlikte uyuyan gece, kulübenin açık kapısına doğru yürüdü.

Kulübenin içinde, renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş olanla karanlığını öncesi gizler görünen omuz omuza yatıyordular. Orta yerdeki ağaç kütüğünden ayaklı masa tablasının üstü yemek artıklarıyla kaplıydı. Parçalanmış iri somun ekmeğin yanında geniş ağızlı bir ekmek bıçağı vardı. Onun da üstünde renklerin en büyüğü yürüyordu. Kulübenin kapı boşluğundan tatlı bir esinti girip dolandı odayı. Pencerelerin hasır örtüleri yerlerinde esnediler. Masa tablosının boyunca bir gemi yürüdü. Küçük, kağıtsı bir gemiydi bu ve renklerin en büyüğüne boyanmıştı. Gemi yürüdü, uçtu ve sonda karanlığını öncesi gizler görünenin yüzüne düştü. Uzakta ağaçlıklar yönünden bir köpek uludu. Kulübenin kapı boşluğundan dolmakta süre-giden esinti hızlandı. Göğün tek-tük ışıklarını yerlerini kara bulutların savaşına bırakmak üzereydiler. Fırtına geliyordu. Kulübenin iki köşesini ikilıüçlü ışıtan mumlar hep birden kendilerinden geçtiler.

Ertesi günün daha ışımamış karanlığı ile bir gün öncesinin güneşli başlayan sabahı arasında dünya hep dönüyordu ve kişiler hep yaşamak üstüne umutluydular. Oysa kulübedeki küçük dünyasının içinde, renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş adam önceleri kağıttan gemi yapmak uğraşındaydı ve gemiyi renklerin en büyüğüne boyamak için kolunun damarını kesmişti. Damardan boşalan kan gemiyi, masanın tablasını ve yerleri kırmızıya boyamıştı. Kanı durduramamıştılar. Renklerin en büyüğünü gözüne kestirmiş adam can hızıyla elindeki bıçağı küçük adama fırlatmıştı. Bıçak, kolları gövdesine sıkıca bağlanmış küçük adamın yanından sıyrılıp geçmiş, olanca hızıyla, karanlığını öncesi gizler görünen yüze kıyasıya saplanıvermişti. Renklerin en büyüğü gittikçe büyüyordu. Küçük adamın gözleri, kardeşinin yüzüne bıçağın saplanıverişinden buyana, acıdan dışarı uğramıştı. Yüreğini kan tutuyordu. Dolu bir silkinişle kulübenin eski kapısını omuzlamış, devrilen kapıyla birlikte geceye düşmüştü. Dışarının esintisi sırtını inceden yakıyordu. Renklerin en büyüğü küçük adamı boydan boya çizmekteydi. Gece, kendince bir uyuyuşun gözkapakları açıklığını tutarcası, ölüydü.

Sabah, dünya yeniden doğacak ve kişiler günışığına yeniden kavuşacaktılar. Gecenin ölü olduğuna siz hiç kimseyi inandıramayacaktınız. Kulübenin küçük dünyasında kendi eksenlerini ortaklaşa çizen, iki ayrı kutupdan üç ayrı kardeş adamın daha önce yaşamış olduklarına da öyle... Oysa küçük adam rıhtımdaki en büyük geminin kaptanıydı. Renklerin en büyüğü, dünyanın gerçek doğuşundan bugüne büyümekte süregelmişti ve bundan böyle de büyümekte süregidecekti. Oysa biz zaman üstüne çok nen bilmediğimizi hiç bilmiyorduk.

Zaman, yaz başlangıcıydı.

gelgit

Kırçıl sabahlarıma kargaların konduğu
Ne bitmek bilmeyen günlermiş o
O çocuk yüzlü kızoğlankız sevilerin
Dokunur dokunmaz tuzbiber olduğu.

Yitirdim belki hırçın denizini gözlerinin
Soyunsam utanırım artık denizi olmayan bir kumsalda.

Ruşen HAKKI

Bize gelen kitaplar

ARI DİLE DOĞRU. 4. ve 5. kitaplar. Yazan: M. Sunullah Arısoy. Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. 36 ve 37 S. Her biri 100 kuruş.

ATAÇ'IN SÖZCÜKLERİ. Hazırlıyan Yılmaz Çolpan. Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. XI+116 S. 5 lira.

ATATÜRK'TEN 20 ANI. Yazan : Mehmet Ali Ağakay. Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. 38 S. 100 kuruş.

DİLİMİZİN ÖZLEŞMESİNDE AŞIRI GİDİLMİŞ MİDİR? Açık oturumu yöneten: H. Rıdvan Çongur. Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. 27 S. 100 kuruş.

GALİLE. Bertolt Brecht'in oyunu. Çeviren: Adalet Cimcoz. İstanbul 1963. İzlem Yayınları. 193 S. 5 lira.

GODOT'YU BEKLERKEN. Samuel Beckett'in oyunu. Çeviren Ferit Edgü. İstanbul 1963. Çan Yayınları. 112 S. 4 lira.

KARA YANIK. Mesut Tutkun'un yazıları. İstanbul 1963 Adres: Kocacık Çarşısı, Amasya. 93 S. 3 lira.

KAYIP MEKTUP. Ion Luca Caragiale'nin oyunu. Çeviren: Selâhattin Hilâv. İstanbul 1963 İzlem Yayınları. 101 S. 3 lira.

MEHMET EMİN YURDAKUL. Yazan: Enver Naci Gökşen, Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. 42 S. 100 kuruş.

SOSYALİST GÖZLE TOPLUM VE SANAT. Jean Freville'den çeviren: Asım Becirci. İstanbul 1963. İzlem Yayınları. 57 S. 250 kuruş.

TOPRAK. Şahap Sıtkı'nın romanı. Ankara 1962. 143 S. 5 lira.

TUTSAK KAN. Kemal Özer'in şiirleri. İstanbul 1963. Sürek Yayınları. 31 S. 250 kuruş.

ZİYA GÖKALP. Yazan : Cevdet Kudret. Ankara 1963. Türk Dil Kurumu Tanıtma Yayınları. 78 S. 2 lira.

TÜRK DİLİ dergisinin Temmuz tarihli 142. sayısı, Eleştiri Özel Sayısı olarak yayınlanmıştır. 246 büyük sayfa. 750 kuruş.

ÖMER SEYFETTİNİ OKURKEN III
(15. Sayfadan)

*«millet»*i bir tuttuğu, ayni anlama aldığı bile olur (100); Turancılığı, Pantürkizm'i bir ülkü gibi gösterdiği de doğrudur. O, örneğin, bir Gayet Büyük Bir Adam adlı hikâyesinde, *«ferdiyetçi», «beynelmilelci,» «gayrı millî» «Osmanlıcı»*lara karşı ırkçılığı, Türkçülüğü, Turancılığı, Milliyetçiliği; karma karışık olarak, birbirine karıştırarak savunur.

Gelgelelim; işlerin çığrından çıktığını gördükten sonra da ırkçılık, Turancılık çalışmalarına en büyük tokatı indiren gene kendisidir. Ömer Seyfettin'imiz, özellikle Bilgi Bucağı adlı hikâyesinde, sarakaya aldığı düşüncelerin savunucusu olarak yarattığı Efruz Bey'i, bu sefer de, koyu bir ırkçı Turancı olarak karşımıza çıkarır. Efruz Beye göre *«Bu milliyetçilik öyle bir şeydir ki şuurlu olmasına ihtiyaç yok»*tur (101). Burada, O, Afrika zencilerinin Türk olduklarını meydana koymaktan geri durmayan Ahmet Mithat'a karşılık, Amerikalıların Türk olduklarını bulur (102). O, *«İstanbul, Türkiye ahalisi»*nin Türk olmadığını, *«dejenere»* olduğunu ileri sürer (103). Ona, Efruz Beye göre, asıl Türkler bugünkü Rusya Türkleridir. (104. *«Medeniyet»* onlardadır. *«Kazganda, Ürenburgda çıkan âlimlerin bir tanesini Türkiye yetiştirebilmiş midir?» «Rusların terakkisi bile»* onların yüzündendir. Ömer Seyfettin'imi, bütün bu hikâyesinde bir yandan da *«Rusyalı»* Türklerle, *«Tatar»*larla (105) düpedüz alay eder. Onları hem cahil, hem aptal, hattâ hem de obur olarak gösterir. Eski Türklerin kutsal âdetleriyle de alay eder. Efruz Bey, herşeyde, -örneğin- Türklerin *«mukaddes adetlerini, beş ile dokuz»*u arar (106). Sonunda da herkes *«onu Kaşgara gitti sanır»* (107). Böylece; hikâyecimiz, «Turanîler Turan'a gitsin» demek ister gibidir.

Görülüyor ki; Ömer Seyfettin, artık, düşünceleri durulmuş, her türlü taşkınlıktan kurtulmuş olarak, aklı başında, bugün bizim anladığımız anlamda tam bir Türkiye Türkçüsü, tam bir Türkiye milliyetçisi kişiliğiyle karşımıza çıkar.

Ayni metamorfozu, biz onun arkadaşlarında, örneğin- «Vatan ne Türkiyedir Türklere, ne Türkistan - Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan» mısralarını bir zamanlar slogan edilmiş bir Ziya Gökalp ile Halide Edip'de de görürüz.

Ömer Seyfettin, *«millî»* ile *«dinî»*yi, *«milliyetler»* le *«dinler»*i yer yer bir tutar. Biriyle birlikte ötekinden de söz eder. (108). Ancak, onun anladığı din *«yalnız Şarkta yaşıyan bu miskin», «mütevekkil», «azimsiz, budala ruh»* (109) değildir. Onun anladığı din; ' olumlu, verimli, yapıcı bir dindir. Onun anladığı din milliyetçi bir dindir. Örneğin, onun özlediği din adamı, *«daima ahretten, sırat köprüsünden, cennetten, cehennemden bahseden imam»* değildir. Onun özlediği din adamı, küçük köy camiinin yeşil boyalı kürsünden *«büyük Türrklük için, Türk düşmanlarının perişan edilmesi için»* (110) dinliyenlerin ruhunda gürültülü fırtınalar koparan (11) köy imamlarıdır. Ömer Seyfettin, -gericilere karşı olduğunu da düşünürsek-, -diyebiliriz ki- ilerici ve milliyetçi bir dinin duygusunun yayılmasından, güclenmesinden yanadır. O, dini milliyetçiliğin emrine verir.

Ömer Seyfettin, milleti millet yapan öğelerin başında gelen dil konusunu da ele alır ve -özellikle- «Bilgi Bucağı» ile «inat» hikâyelerinde -derli toplu olarak- tartışır. O, bu hikâyelerinde de düşüncelerinin tam zıddını gene Efruz Bey maskarasına söyletir.

Efruz Bey, -döne dolaşa- özetle şunları şöyler:

A — «Tasfiyecilerin mefkûresi olan asıl cezirlerden mürekkep beş bin sene evvelki Türkçe» (112)

1 — *«Asıl Türkçe, en eski Türkçedir»*

2 — *«Türkçedeki lâhikaların hepsi edattı*(r) *Bunları artık serbest kullanabilmeliyi*(z). *Meselâ, eldiven kelimesi... Buradaki «diven» bir edattı*(r). *Çoraba pek güzel «ayakdiven» diyebilirdik.»*

3 — *«Lisana, hattâ konuşma lisanına ne kadar Arapça, Acemce, Frenkçe kelimeler girmişse hepsi atılmalı*(dır). *Türkçesi olmıyan, Tatarcadan, Moğolcadan alınıp Türkçe lâhikalarla birleştirilmeliydi. Meselâ, geceye tün, merkebe bingeç denmeliydi.»*

4 — *«Birkaç ders içinde lâhikalarla yüzlerce kelime uydur*(ulabilir)». *«sonra hûkümete asıl resmî, millî lisan diye kabul ettir*(ilebilir). *Hükûmet emrederetmez, bütün ahali bülbül gibi beş bin sene evvelki Kapçak, Uygur Türkçesini konuşmaya başlıyacaktı*(r).» (113)

B — «Mürekkep lisan», mürekkep Türkçe»

«Türkçe; Arapça, Acemce, Frenkçe, Almanca, Rumca, Lâtince lisanlarından mürekkep mükemmel bir lisan olmalı(dır). *Ecdadımız Arapça, Acemce kaideleri çok kullanmışdı*(r). *Her ne kadar bunlar konuşulan lisana geçmemişlerse de hükümet şimdiden sonra gayret ederek, ahaliyi cebrederek pek alâ geçirebilir. Fakat bu Arapça, Acemce kaideler Türkçe kelimelerde de kullanılmalı*(dır)... *Sonra Türkçeye birçok Frenkçe kelimeler de girmişti. Bu zavallı kelimeler için hiç olmazsa lûtuf makamında birkaç Fransızca gramer kaidesi kabul etmemek en büyük haksızlıktı.*

Yani; *1 — Türkçe, esasen Arapça, Acemce, Frenkçe, Almanca, Lâtince, Rumcadan mürekkeptir. Diğer lisanlardan kelimeler de alabilir.*

2 — *Türkçede aslen Türkçe olmıyan bütün ecnebi kelimeler kendi millî gramer kaidelerine tabıdır.*

3 — *Arapça, Acemce, Frenkçe, Almanca, ilâ... terkip, cem kaideleri aslen Türkçe olan kelimelerde de kullanılır.*

4 — *Ecnebî edatların hepsi, bilhassa Farisi «yayı nisbet» Türkçe kelimelerde kullanılır, pek güzel yeni sıfatlar teşkil olunur...*

5 — *Yukarıdaki maddeleri gerek konuşurken, gerek yazarken, gerek okurken bütün millet tatbik etmeğe memurdur»* (114).

Bütün bu düşünceleri tersine çevirirsek Ömer Seyfettin'in düşünceleri ortaya çıkar. Yani Ömer Seyfettin, «tasfiyeciliğe» karşıdır, «mürekkepçiliğe»

100 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar Ve Kelebekler, 1949, 33. s.)
Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 31. s.)
101, 102 — Bilgi Bucağı (Dalya, 1952. 91. s.)
103, 104, 105 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 74. s. 80. s.)
106, 107 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952, 74, 80, 83, 98, 99. s.)
108 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 100. s.)
Gayet Büyük Bir Adam (Beyaz Lâle, 1949, 69. s.)
Piç (Dalga, 1952. 51. s.)
Bir Çocuk Aleko (Dalga 1952. 59. s.)
109 — Piç (Dalga, 1952. 49. s.)
110, 111 — Bir Çocuk Aleko (Dalga, 1952. 63. s. 66. s.)
112, 113 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 87. s. 85. s.)

karşıdır. «dilde hükûmet zoriyle» devrim yapılmasına karşıdır.

Eski Türk lehçelerinden kelime ve ek almayız. Çünkü; bu dillerde, özellikle *«sesler, sadalar oldukça iptidai»*dir (115). Bu *«çakullu çukullu»* (116) sesler, bugün, Tarihî Türk Gramerinin Gelişimi içinde erimiş, güzelleşmiştir.

Ömer Seyfettin, Efruz Bey'in düşüncelerine bol bol -tabii gülünç- örnekler de verir. Bucaklıları giye gıları düşmemiş bir Türkçe ile konuşturur. Onlara, *«Iskacı itgam magay?»* dedirttir, *«Tangırgiz garındageç...»* dedirtir. *Eski «mürekkep lisan»*cıların da *«terkibi vasfi, vasfi terkibiler*(iyle) Arapça, Acemce, zarflar, edatlar, cemi mükesser kai*deleri*(yle)» (117) alay eder. Karmakarışık yabancı kurallarla *«Elmasunül karım»*, *«Le vazife dö me biraderler»* gibi tamlamlar, *«güzelî, çirkinî, düzî, dikî, yokuşî»* gibi kelimeler uydurtur. *«Yaşayandaar tebeddül ederest»* gibi hikmetler savurtur. Karşı olduklarını «rezil ü rüsva» eder. *«Hükümet emreder etmez, bütün ahali... bülbül gibi konuşmaya başlıyacaktır.», «... bütün millet tatbik etmeye memurdur»* sözleriyle Ömer Seyfettin dilde zorlamaya karşı olduğunu, çünkü bu zorlamanın imkânsız olduğunu açıkça söylemiştir. (Ancak, -ilerde göreceğimiz gibi- o, İstanbul Türkçesinin dil ve eğitim yoliyle bütün millete benimsetilmesinden yanadır.)

Bütün bunlara bakarak, ayrıca gerek Efruz Beyin sözlerinden gerekse Ömer Seyfettin'in düpedüz söylediği düşüncelerinden onun dil hakkındaki tezini çıkarabiliriz:

Önce, yazı dili - konuşma dili ayrılığı ortadan kalkmalıdır. *«konuşulan tabiî lisanla» «söylendiği gibi yazmak» «kâfi»*dir (118). *«Kendi dilini yazmıyan bir millet»* millet değildir (119). *«Türklerin umumi bir lisanı yoktu*(r)». *«İstanbul'da* (tabii Türkçe)) *tahkir olun* (arak).. *Arapça, Acemce, terkipler düz*(ülür)», *«yahut* (tasfiyecilerin) *sun'i lisanı, Türkçe zanne* (dilir)» (120). Ömer Seyfettin (ve tabii arkadaşları, yani Yeni Lisancılar da); *«şimdiye kadar* lisana, hattâ konuşulan lisana geçmiş» «nekadar *Arapça, Acemce, Frenkçe kelime* (varsa) *hepsinin dilde ipkasına taraftarlar»* dır (121). Onlar, ancak, *«Türk harfinin haricindeki ecnebi kaideleri kabul etmiyorlar, millî Türk harfinin tamamiyetini istiyorlar»*dı (122)

Onlara göre *«hakiki canlı lisan* (ise) *konuşulan lisan*(dır), *İstanbul Türkçesi*(dir)» (123). Onlar, en doğru Türkçeyi, *«halkın söylediği»* (124) Türkçedir, *«bütün bir milletin» konuştuğu, kitaplardan öğrenmeden bildiği tabiî lisan»*dır. (125) diye tanımlarlar. (126) «(Cevdet) *Paşa meşhur kavaidini yazarken evine bir çok cahilleri toplar, fiilleri onlara tasrif ettirir, edat-ları onlara tekrarlattırırmış»* (127). Ömer Seyfettin de *«Türkçeden başka bir dilden anlamıyan, elifi görse mertek san*(an)» *«İstanbullu»*ların (128) «Türkçesini «muteber» tutar. Onun millî dil olmasını *«Bütün milletin samimi lisanı ol*(masını) ister (129).

Hikâyeçimiz için bir alfebe sorunu da vardır. O, Milâslı'nın harflerinden, Arap, Lâtin harflerinden de söz açar (130).

«İstanbul lehçesini bütün millete sevdirmek» benimsetmek ise, ancak edebiyat yoluyle olabilir. Ömer Seyfettin, bu halkın diliyle, halk için yazılmış, -tabii bir millî ve milliyetçi- memleket edebiyatından yanadır.

O, yer yer, yapma bir dille yazıldığı, halka seslenmediği için Divan Edebiyat'ına hele bütün öteki milletlerde milliyet bilinci uyanmışken hâlâ millî benliğini bulmamış olan çağının sanatçılarına karşıdır. O, Tevfik Fikret'e karşıdır (131), Abdülhak Hamid'le «dahi-i azimüşşan» diye alay eder. (132) Cenap Şahabettin, Halit Ziya ise *«yarım dahiler»*dir (133). O, halk edebiyatını da beğenmez geri bulur.

O, özlediği san'atçı tipini Fon Sadreştayn'ın Oğlu adlı hikâyesindeki Orhan Bey'de bütün nitelikleriyle ve aydınlığıyle çizer. *«Bu büyük şair henüz yirmi yedi yaşında idi.* (Bu yaş önemlidir. Çünkü, Ömer Seyfettin, Fon Sadreştayn'ın Oğlu adlı hikâyesinde «yirmibeş sene sonra»ki geleceğin Türkiyesini düşlemektedir). *Bir âşık gibi halkı sevmiş, daima halkın içinde yaşamış,... Ondakuz yaşındayken Anadoluyu gezmiş, köylerde, kulübelerde, obalarda misafir kalarak Türklerin millî türkülerini dinlemiş, onların ruhuna hulûl etmişti. Sonra milletine üç cilt nefis şiir iki cilt roman vermiş, üç mükemmel trajedi yazmıştı.»* (134) *«O, devirlerden beri gaflet kâbusiyle uyuşmuş bir millete yüksek vicdanını duyurdu. Lisanını öğretti. Ondan evvel Türklerin umumi bir lisanı yoktu». «Türk milleti birbirini tanımazdı. Hayve, Buhara, Semerkant, Kaşkar, Kafkasya, Azerbeycan, Anadolu, İstanbul'un lisanını anlamazdı. İstanbul'un içinde yaşayanlar bile kendi memleketlerinin edebiyatını duymazlardı. Şairler, edibler kendi milletlerini «avam» diye tahkir ederler, bütün duygularını ondan saklardı, Türklerin sırrî derinliklerini istiğrak ederek orada lâhutî veciteler yaşamazlardı.»* (135)

İstanbul'da tabii Türkçe tahkir olunuyor, bir takım şair, edib taslakları Serveti Fünün'un mahut Frenk mukallitlerini taklit ederek Arapça, Acemce terkip düzmeyi bir marifet, bir sanat sayıyorlardı. Yahut tasfiyeciler'in sun'i lisanını millî Türkçe zannediyorlardı. Orhan Bey, ilk darbeyi bu gafillere indirdi. Edebi şaheserlerindeki tabiiliğin olanca büyüklüğüyle demek istedi ki: — Edebiyat, sanat bir zümre için, bir sınıf için, bir kaç kişinin marazî keyfi için değildir. Sanat bütün bir milletindir.» Orhan Bey *«gökteki hayat verici güneş nasıl arzın yüksek,*

114, 115, 116, 117, 118 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952, 83, 89, 87, 84, 85. s.)

119 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 100. s.)

120 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar Ve Kelebekler, 1949. 31. s.)

121, 122, 123 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952, 84. s.)

124 — İnad (Dalga, 1952. 26. s.)

125 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 1949, 31. s.)

126 — Burada, Ömer Seyfettin'in «millet» ile «İstanbul halkı» nı bir tuttuğu gözden kaçmamalıdır. Sonradan görüleceği gibi, o, İstanbul Türkçesini bütün millete meletmek ister.

127, 128 — İnad (Dalga, 1952. 24. s.)

129 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 1949. 31, 32. s.)

130 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 95, 96. s.)

131 — Ashabı Kehfimiz (Asılzadeler 1952. 75. s.)

132, 133 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 74. s. 95. s.)

134 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 149, 31. s.)

135, 136, 137 — Fon Sadriştayn'ın Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 1949, 32. s.)

alçak yerlerine seyyanen aydınlığını serpiyorsa tıpkı onun gibi milletini «avam, havas» diye ikiye ayırma (dan) *hepsinin üstüne dinî bir vecdin, millî bir mefkûrenin şulelerini saçtı.» «Edebiyatımıza asrî bir diyaneti, bugünkü felsefeye uygun bir tasarrufu ilk defa sokan o oldu». «İstanbul'un narin kızları, Anadolunun pehlivan çocukları, hattâ Türkistanın saf çobanları şiirlerini ezberledi. Yüzlerce senedenberi kalbimizde uyuyan ilâhî aşk,* (onun) *mısralariyle tutuştu.» «Ona kadar herkes ya acemi, ya Frengi taklit ediyordu. O ne Frenge, ne Aceme baktı. Ne âşık sazlarını, tekke neylerini taklit etti»* (136).

Bütün bunlara göre, Ömer Seyfettin'in özlediği edebiyatçı şair, *«ne Frengi, ne Acemi, ne âşık edebiyatını, ne tekke edebiyatını»* taklit etmiyen *«gözlerini kendi ruhuna çevir*(en)*, Türk hissesini duy*(an)*, kahramanlarını, hikâyelerini, mevzularını, lisanını hep Türk civdanında bul*(an)*»* (137) bütün bir millete seslenen *«asrî bir diyaneti, bugünkü felsefeye uygun bir tasarrufu»* söyliyen bir edebiyatçıdır, bir şairdir.

Ömer Seyfettin, şiirde şekil sorununa da dokunur. Efuz Bey, *«hayır, hayır, cehâlet zamanları geçti. Şiir, mevzun ü mukaffa söz değildir»* (138) dediğine göre *«şiir mevzun ü mukaffa»* sözdür. Ama bu vezin nasıl bir vezindir? *«eski lisancılar Acem aruzu,, yeni lisancılar millî arûz taraftariydi.»* Efruz Bey, *«Tarz-i benan»* dediği parmak hesabından nefret ettiğine göre (139) acaba Ömer Seyfettin parmak hesabından mı yanadır?

(Bu arada; Ömer Seyfettin'in, işte bu portresini çizdiği Orhan Bey gibi bir sanatçı olmayı amaç edindiği de gözden kaçmıyor. Aslında, o, bütün sanatı boyunca «Hürriyet Gecesi»nde kendisine «millete ismini ve lisanını öğret» (140) diyen yaşlı adamın sesini duyar, sözünü dinler gibidir.)

İşte böylece, *«edibler konuşulan tabiî lisanla yazmağa, şairler millî edebiyatı, millî şiiri, millî vezni meydana koymağa»* (141) başlayınca öteki sanatçılar da, örneğin mimarlar da, onlardan geri kalmıyacak *«millî sanatı aramağa başlı»*yacaklardır. Nasıl Orhan Bey, yarattığı millî sanatın özelliklerini Anadolunun bağrında bulmuşsa, öteki sanatçılar da *«aradı*(kları) *hususiyeti», «Bursa'da, Konya'da»* şurada burada, ama yurdun bağrında atalarımızın kurduğu bütün *«kemerlerde, pencerelerde, kubbelerde, mezarlarda türbelerde, çeşmelerde, çinilerde,»* bulacaktır (142).

Ömer Seyfettin'in sanat anlayışı millî ve milliyetçi bir sanat anlayışıdır. Ömer Seyfettin'e göre sanat toplum içindir. O, *«fert»*e ve *«fertçiliğ»*e karşıdır. O. *«fertçiliğ»*i *«milliyetsizlik»*le, *«müfkûresizlik»*le bir tutar. Sık sık *«Fertçiliğ»*in *«hayvanlık»* olduğunu (143), gerilik olduğunu (144) söyler. *«Fert fanidir, hiçtir; millet herşeydir, ezelidir»* (145).

Aslında Türkler bütün iyi niteliklere sahip oldukları, halde, *«şimdiye kadar ümmet teşkilâtı ile yaşadıkları için kendi milliyetlerini, harslarını ihmal etmişler»* (146), bundan ötürü de *«devirlerden beri gaflet kûbusiyle uyuşmuş»* lardır (147). İşte, Ömer Seyfettin'in özlediği sanatçı *«millete yüksek vicdanını duyur*(an)*»* (148) sanatçıdır.

«Millete yüksek vicdanını duyur(acak)*»* bir önemli etmen de eğitimdir. Ömer Seyfettin, eğitim konusuna büyük önem verir. Açık Hava Mektebi adlı hikâyesini eğitim hakkındaki düşüncelerini topluca anlatmak için yazmıştır.

Önce şunu söyliyelim ki; Ömer Seyfettin, eğitimin atalardan gelen nitelikleri, yani kanı değiştireceğine inanmaz. Bir İtalyan eğitimi gören Primo, ya da Fransız Okulunda okuyan arkadaşı Orhan en küçük bir sarsıntiyle benliklerine, Türklüklerine dönerler. Piç'teki Frenk Nihat milliyetçi duyguları olan gençler yetiştiren bir okulda bile kanının gereklerine uyar, büsbütün bilinçsiz olarak kendi asıl milletinin niteliklerini gösterir. Aleko'daki küçük Türk çocuğu Ali üzerinde ise Rum Papazının ters yöndeki bütün aşılamaları vatan ve millet aşkını uyandırmkatan, coşturmaktan başka bir işe yaramaz.

İşte, Ömer Seyfettin, eğitimin, ancak, ulusal bilinci uyandıracak bir eğitim olmasını ister. Açık Hava Mektebi'nde Efruz Bey bu sefer eğitimci rolündedir. Bir de yanında yardımcı bir tip, Mutaf Bey vardır. Bu hikâyeden anladığımıza göre, Ömer Seyfettin, okulların *«mazbut, havadar, temiz»* olmasını istemesi yanında bazı yeni eğitim sistemlerine karşıdır. Yalnız, *«yaz, kış, gece, gündüz, muallimler*(in), *talebeler*(in), *hepsi*(nin *hayatlarını kırlarda geçir* (dikleri); *okumak, yazmak pek az* (olan), *yalnız ekip biçmekten»* (149) ibaret açık hava mekteplerine, bir de eLişine karşıdır (150); okumıyan eğitimciye (151) de karşıdır.

Ama: o, asıl, *«gayrı millî»* eğitime karşıdır. Çünkü; *«Avrupalılar manevî hücumlarını da ihmal etmiyorlardı. Lisanlarını, maariflerini, ahlâklarını, terbiyelerini, âdetlerini neşrile... milliyet, Türklük fikrini Farmasonluk efsanesine boğuyorlardı»* (152). *«Alafranga gayri millî terbiye taraftarları* (ise) *çocukların» «mefkûresi yalnız alafrangalaşmak, taklit, Avrupalılara benzemek»* olan Müfat Bey'in Kovuk isimli okuluna verirler (153). Bu Müfat Bey, *«Türk, Türklük diye bir milletin vücudünü kabul etmiyordu. Milli terbiyenin en büyük aleyhtarı idi.»* (154)

Öyle ise, -ve pek tabiî- Ömer Seyfettin, ulusal eğitimden yanadır. Şair Orhan bey'i, annesi, *«millî bir vecd içinde büyüt* (müştür). *«Şiirinde duyduğumuz lirizmin menbaı ondan aldığı millî terbiyenin heyecanıdır»* (155).

Görülüyor ki; Ömer Seyfettin, *«harsın her sahasında ayrı, hususî bir şahsiyet sahibi»* (156) olan karşıdır, «dilde hükümet zoriyle» devrim yapılmaTürklerde ulusal bilinç ve niteliklerinin uyanarak *«bu şahsiyeti bul*(abilmeleri)» (157) için -din bir ta-

---

138 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 94. s.)
139 — Bilgi Bucağı (Dalga, 1952. 90. s.)
140 — Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak, 1953. 85. s.)
141, 142 — İlk Düşen Ak (İlk Düşen Ak, 1953. 11. s.)
143 — Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 100. s.)
144 — Gayet Büyük Bir Adam (Beyaz Lâle, 1949. 69. s.)
145 — Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak, 1953. 85. s.)
146 — Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak, 1953. 10, 11. s.)
147, 148 — Fon Sadriştayn'in Oğlu (Bahar ve Kelebekler. 1949. 31. s.)
149, 150, 151 — AçıkHava Mektebi (Beyaz Lâle, 1949. 48, 49, 36, 39. s.)
152, 153, 154 — Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 32, 33. s.)
155 — Fon Sadriştayn'in Oğlu (Bahar ve Kelebekler. 1949. 33. s.)
156, 157 — İlk Düşen Ak, (İlk Düşen Ak, 1953. 10. s.)

rafa bırakılırsa- başlıca iki yol ileri sürülmektedir: Biri sanat, biri eğitim. Biz, buradan Ömer Seyfettin'in hayatındaki davranışlarının bir yorumuna gitmek istiyoruz. Ömer Seyfettin, bütün hayatı boyunca, sanki, her an, kendisine Hürriyet Gecesi'nde *«millete ismini ve lisanını öğret»* (158) diyen yaşlı adamın öğütünü tutar. Halkı uyaracak, milleti millet yapacak iki yolun ikisinde de yürür. *«Milletine» «ilim, servet, saadet, duygu, ideal»,* (159) vermek için hem millî, milliyetçi bir sanatçı olur; hem de eğitim alanına atılır, öğretmen olur.

Ömer Seyfetin, Tanrının Türklere bağışladığı erdemlerin yitirilmediği kanısındadır. O, soya çekime inanır. Örneğin, ünlü millî Türk şairi Orhan Bey'in babasının da *«bakışlarında necip bir derinlik parla*(r)*»* (160); Piç'te Frenk Nihat babasına çeker, gâvur olur, bir Çocuk-Aleko'daki Ali, Rum bir ustanın yanında çalışmasına, Rum papazın Rumluk aşılarına karşılık gene de Türklüğünü duyar, küçük bir Türk kahramanı olur; Primo'daki Primo da gördüğü eğitime, hattâ adına karşılık ilk ve en küçük bir bilinç uyanmasiyle Türklüğünü duyar. *«Dinlerin, analelerin, âdetlerin, ırk nazeriyesinin hep efsane olduğunu; milliyetlerin terbiyeye, menfaate göre değiştiğini; hangi milletin terbiyesi görülürse o milletin ruhuna malik olunacağını... iddia et*(mek)... *boş, çirkin bir iddiadır»* (161). *«Asırlar... lisanları, dinleri, âdetleri birleştireme*(z) (162). Nitekim; bu günkü Türkler de *«iri vücutları, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehre*(leriyle)*»* (163), eski Türkler gibidir; boy, bos ve çatık kaşlariyle tanılırlar (64).*» «Daima hâkim bir nesle mensup* (olan) *Türkler»* (165), jandarmalariyle, askerleri, subaylariyle (166), korudukları, ya da koruduklarını sandıkları azınlıklara hâlâ *«muhabbet göster*(irler)*»*(167). *«Hiristiyanlar da Allahın kuludur. Onlara fenalık etmek müslümanlara fenalık etmekten daha günahtır.»* diye vazeden köy hocası (168). Taşkınlık yapan sarhoş Hıristiyanları dövdükleri için kafalar kesen (169) cetlerinin ruhunu taşır. Hâlâ, yedi muharebe görmüş kılıçlar üstlerindeki düşman kaniyle baş köşede durur (170); hâlâ gelecek kuşaklara *«mertlik, nasihatları verilir»*, *«iffet, namus, metanet, istina, tavsiye edi*(lir) (171); hâlâ *«Türk paşaları»*, düşmanları için *«nameiçe bir oyun düşünme*(z)*ler.»* (172)

Bugünün kahramanları, akla hayale gelmiyecek kahramanlıklar yaparlar 173). Hele yeni kahramanların anlatıldığı Kaç Yerinden adlı hikâyenin birinci bölümündeki *«tifoya, koleraya, tifüse aşılar»* ve *«tetanozun tedavisini»* bulan (174) gencecik doktor, Büyücü Doğan'ın ruhunu taşır. Yalnızca, bir *«fantezi»* hikâyedir denen bir Muhteri'deki *«Muhteri, dâhi Türk milyoner»* de Diyet'in *«sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuş»* (175), Ali Usta'sı gibi ayni *«mukaddes ateş»i* (176) taşır. Hikâyecimiz dünkü ve bugünkü Türkün zekâsını anlatmak için aynı, aynı kelimeleri kullanmıştır.

Dünün *«mevkibe»* kahramanları, *«bugünkü hayata göre mümtaz bir kahraman»* değillerdir bile. (177) Çünkü *«mazideki fert, asırların içinde hisce büyümüş, hayvanlıktan, uzviyetten çok uzaklaşmış, değişmiş*(tir)... *Şimdi onun ruhu, onun vicdanı büyük bir kâinatı istiap eden başlı başına bir dünya.*(dır)*»*, *«İnsanlarda manevî faziletin azameti zihnin hacmiyle mütenasiptir. Eski insanların içtimaî muhitleri mahduttu. Aile, kabile, nihayet kavim... Zihinlerinin hacmi de içtimai muhitlerinin sahası derecesindeydi. Yani dardı. Bu dar zihinlerde, ufku genişlememiş dimağlarda, zarurî olarak faziletler de dardı. Hattâ din, ulûhiyet, mukaddes fikir bile mahduttu. Medeniyetler dimağların ufuklarını büyütmüştü*(r). *Fert, mensup olduğu cemiyetin, hattâ bütün insaniyetin şuuriyle hissetmeğe, düşünmeğe başlamıştı*(r). *Artık faziletler de zihinlerin haline uymuş, inanılmaz derecede büyümüştü*(r).*»*(178)

Gerçi, bugünkü Türklerde *«büyük Türk ruhu», «batınların gafil taakkuplariyle kaybol*(muş), *Şarkın meş'um manevî afyonu ile zehirlen*(miş gibidir)*»* (179). Ama, *«büyük tecavüzler, büyük felâketler daima büyük inkılâplara başlangıç olmaz mıydı?»* (180). Ömer Seyfettin, mutlu yarınlara inanır. Yarın, öbürgün *«kapitilâsyonlar kalk*(acak), *dahilî düşmanlar temizlen*(ecek), *zehirli tufeyliler gibi milletin bünyesi üzerine düşüp kanını emen hainlerin elinden «iktisat istismar» silâhları alın*(acak), *bu muhit nihayet bir millet ol*(acak), *Türklerin arasında da iş bölümü fikri uyan*(acaktır).*»* (181) *Yarının Türkiyesi*, onarılmış bir Türkiye olacaktır. Örneğin, bir *«Üsküdar Köprüsü»* bulunacaktır. *«Bütün halk denizden Üsküdar Köprüsünden* (Çamlıca'ya) *doğru akacaktır.»* (183). Yarının Türkiyesi, güclü bir Türkiye olacaktır. *«Nihayetsiz tayyare kümeleri»* (184) göklerinde uçacak, uçaklar taksiler gibi çalışacaktır (185). Evet, bu, *«yakında teşekkül edecek Avrupa birleşik Devletleri heyetine girmesi için bütün diplomatların... payitahtına koşuştukları kuvvetli, heybetli* (bir) *Türkiye»*dir. *«Azameti, muvaffakiyeti içinde» «etrafındaki hükûmetlere daima heyecan veren müthiş ordu*(su)*»* (186) bulunan bir Türkiyedir. Ve bu, ancak bir devrimle, *«sıçrama»* ile olabilir (187).

158, 159 — **Hürriyet Gecesi (İlk Düşen Ak. 85. 84. s.)**

160 — **Fon Sadriştayn'in Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 1949. 38. s.)**

161 — **Piç (Dalga, 1952. 51. s.)**

162 — **Bir Çocuk Aleko (Dalga, 1952. 59. s.)**

163 — **Piç, (Dalga, 1952. 52. s.)**

Bir Muhteri (Gizli Mabet, 1953. 14. s.)

164 — **Bir Muhteri (Gizli Mabet, 1953. 15. s.)**

165 — **Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 43. s.)**

166, 167, 168 — **Bir Çocuk Aleko (Dalga, 1952. 65, 61. s.)**

169 — **Teke Tek (Bomba, 1953, 101, s.)**

170, 171 — **Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 38. s.)**

172 — **Bir Çocuk Aleko (Dalga, 1952. 700. s.)**

173 — **Ömer Seyfettin'in «Yeni Kahramanlar» dizisinde bir tek hikâye yazmış olması, ayrıca bu hikâyenin gülünç denecek kadar mübalâğalı olması, bir yandan da bizi düşündürüyor.**

174 — **Kaç Yerinden (Bomba, 1953. 19. s.)**

175 — **Diyet (Gizli Mabet, 1953. 101. s.)**

176 — **Bir Muhteri (Gizli Mabet, 1953. 18. s.)**

Diyet (Gizli Mabet, 1953. 102. s.)

177, 178 — **Kaç Yerinden (Bomba, 1953. 20, 22. s.)**

179, 180 — **Primo - Türk Çocuğu (Dalga, 1952. 46, 47. s.)**

181 — **Çanakkaleden Sonra (İlk Düşen Ak, 1953. 102. s.)**

182, 183, 184 — **Fon Sadriştayn'in Oğlu (Bahar ve Kelebekler, 1949. 27. 31. s.)**

185, 186, 187 — **İki Mebus (Beyaz Lâle. 1949. 93. 90. 91. s.)**

Ömer Seyfettin, düşlediği yarınki Türkiye'yi Çanakkaleden sonra, Fon Sadreştayn'ın Oğlu, fakat en çok, —bir zamanların mahvolmuş Türkiye'siyle de karşılaştırarak— İki Mebus adlı hikâyesinde —coşkunlukla— anlatır ve bizi çok duygulandırır.

Yarın, böyle bir Türkiye doğacaktır. Çünkü; artık, yepyeni bir kuşak doğmaktadır. Bugünkü çocuklar, Ali'ler, Primolar, hele Orhan'lar, «*amirce tavırlar*» ından (188), «*kuvvet*»(lerinden), «*sevimli*»(liklerinden) tutun da, hattâ ve hattâ «*siyah saçları, esmer çehre*(leri), *al yanakları, daima ileri, yüksekten bakan parlak gözleri, hemen bir şeyin üzerine hücum edecekmiş gibi dik, çevik duran, cesur tavır*»larına (189) varıncaya kadar tarihin sayfalarından fırlamış «*dünyanın en cesur, en asil, en kavi*», «*en mağlûp olmaz kuvveti*» bir Türk, «*medeniyet yollarını* açmış her yere kahramanlık, temiz kan, saf ahlâk, *teceddüt, istifa götürmüş*» (190) Türklerden biri; her şeyleriyle bir Tosun Bey, Bir Muhsin Çelebi, Bir Ali Usta, bir Büyücü Doğandırlar. Ayni «asil kan»ı taşırlar.

188, 189, 190 — **Primo - Türk Çocuğu** (Dalga, 1952. 46. 42. 41. s.)

GEORGES PLEKHANOV'DAN ASIM BEZİRCİ

«Ne Yapmalı?»

«Ne Yapmalı» adlı romanın (1) bunca başarı kazanmasının sebebi nedir? Bunun sebebi, genel olarak, edebî eserlerin başarısını belirliyen sebebin aynıdır: Eserde, okur yazar halkın büyük çoğunluğunu yakından ilgilendiren sorunlara canlı karşılıklar verilmiş olması.

Romanda ortaya konan düşünceler yeni değil. Çernişevski onları tümüyle Batı edebiyatından almış. Nitekim, kendisinden çok önce, Georges Sand sevişme özgürlüğü tezini, özellikle kadın ve erkek arasında içten, dürüst ilişkiler kurulması zorunluğunu savunmustur. Bu bakımdan, Lucrece Floriani ile Vera Pavlovna'nın aşk konusundaki ahlâkî kayguları birbirinden pek ayrılmaz.Hatta, «Ne Yapmalı» daki birçok parçaların «Jacques» taki fedakâr ve hür aşka taraftar kahramana özgü yargı ve düşünceleri tekrarladığı kolaylıkla gösterilebilir. Ama, unutmıyalım ki, bu çeşit ilişikleri savunan da yalnızca G. Sand değildir. Bilindiği üzre, Çernişevski'nin görüşlerini derinden etkiliyen Fourier ile Robert Owen de sevişme özgürlüğü düşüncesini yaymışlardır.

1840 yılından başlıyarak bu düşünce Rusya'da da ateşli savunucular bulmuştur. Örneğin, Belinski sık sık ve tutkuyla aşk ilişkilerinde özgürlük ve içtenlikten yana olduğunu belirtmiştir. Elbette, okurlar «kızgın Vissarion»un Puşkin'in Tatiana'sına yaptığı acı çıkışmaları unutmamışlardır. Çünkü Oneguin'i seven Taliana kendisini «bir başkası»na teslim etmiş, yüreğinin sesini dinlememiş ve sevmediği yaşlı kocasıyla yaşamağa devam etmiştir.

1940 yılları süresince iyi erkekler kadınlarla olan ilişkilerinde Vera Pavlovna'nın ilkelerini uyguluyorlardı. Fakat, Ne yapmalı yayınlanıncaya değin, bunlar parmakla gösterilecek kadar azdı. Kaldı ki, okur yazar halk bu ilkelerden hiçbir şey anlamıyordu. O kadar ki Herzen bile «Suçlu Kim» adlı romanında adı geçen ilkeleri isteni̇len açıklıkla ortaya koyamamıştı. Ancak M. Drujinin, «Pauline Sachs» adlı hikâyesinde konuyu daha belirli ve daha tam olarak anlatabilmişti. Yazık ki hikâye kötüydü, üstelik, yüksek sosyeteye bağlı kimseler -asılzadeler ile büyük memurlar- ilerici aydınları ilgilendirmiyordu. Çar I. Nikola rejiminin sonlarına doğru, okur yazar halkın sol kanadını meydana getiren ilericilerde yüksek sosyetenin serüvenleri hiçbir ilgi uyandırmıyordu.

Ne Yapmalı'nın çıkışıyla her şey değişti. Her şey açık, belirli, göze batıcı bir duruma geldi. Artık şüpheye yer kalmamıştı. O güne değin, düşünen kimseler aşk hayatlarında ya Lapuşov'la Kirsanov'un ilkelerini izliyorlar, ya -yeppyeni bir duyguya kapılmış da olsalar- evliliğin kutsallığı önünde eğiliyorlar, ya gizli serüvenlere açılan yola sapıyorlar, ya da sevmedikleri halde bir başkasının olmakta devam ettiklerinden ötürü içlerindeki sevgiyi boğuyorlardı. Seçme hep bilinen sebeplere göre yapılmaktaydı. Çernişevski sorunu o kadar iyi aydınlattı ki, eskiden olağan karşılanan düşüncesizlik ve aşk bağlantılarındaki kendiliğindenlik artık mümkün görülmüyordu. Aşk şimdi bilincin denetine bağlı idi. Erkekle kadın ilişkileri üstüne yeni bir ışık saçılıyordu.

1860 yıllarının Rusya'sı için bu olayın büyük önemi vardı. Yapılan reformlar toplumu sarsmakla kalmamış, aileyi de sarsmıştı. Işık, o zamana kadar giremediği kuytu köşelere süzülüyordu. Herkes kendini inceliyor, gerek yakınlarıyla, gerekse toplum ve aile ile olan ilişkilerini anlayışlı bir bakışla gözden geçiriyordu. O güne dek bir avuç ülkücüde raslanılan yeni görüşler şimdi aşk, aile ve dostluk ilişkilerinde büyük bir rol oynamağa başlıyordu. Görüşler arasındaki ayrılık beklenmedik çözülmeler doğuruyordu. Bir kadın kanunca «ait olduğu» erkeğinin çoğu kez bir kültür düşmanı, bir rüşvet yiyici, üstleri önünde el pençe divan duran bir çanak yalayıcı olduğunu dehşetle keşfediyordu. Öte yandan, o zamana kadar, güzel bir kadına «sahip olduğu» için kendini mutlu sayan ve birdenbire yeni görüşler kazanan erkek, süslü bebeğinin bütün ilgisini «yeni insanlar»a, «yeni düşünceler»e değil, yeni tuvaletlere, yeni danslara bağladığını, kocasının «makam ve maaşından başka bir şeyi umursamadığını umutsuzlukla görüyordu. Bütün öğütler, açıklamalar boşa gidiyor ve güzel kadın, kocası «kulluk etme»yi değil de «hizmet etme»yi istediğini söylemeğe yeltenince, enikonu cadalozlaşıyordu.

Peki, ne yapmalıydı? Çernişevski'nin ünlü romanı yapılması gereken şeyi gösteriyordu. Onun etkisiyledir ki, o zamana dek kendilerini öbür insanların «meşru mülkiyeti» gibi görenler, şimdi yazarla birlikte «ay, ne ayıp!» diye tekrarlıyorlardı. «Bir başka insanın efendisi olmak ne ayıp!» Böylece, onlarda insanlık onuru duygusu uyanıyor, ahlâkî ve ailevî keskin bunalımlar geçiriyor, sonra bağımsızlıklarını elde ediyor, hayatlarını kendi anlayışlarına göre düzenliyor, bilinçle yüksek bir amaca

---

(1) Bu romanı Çernişevski 1864 te Saint-Petersbourg'ta Pierre-et-Paul kalesinde tutuk bulunduğu sırada yazmıştır. Roman, 1870-1880 yıllarının genç kuşağı üzerinde büyük ve olumlu etkiler yapmıştır.

doğru yöneliyorlardı.

Yalnız bu bile, Çernişevski'nin adının tarihe geçmesine yetecekdir, büyük eğitimciyi sağlığında tanıyanlar göçüp gittikten sonra da insanlar onu minnetle anacaktır.

Kültür düşmanları Çernişevski'yi, romanında etin kurtuluşunu yaydığını öne sürerek kınadılar. Oysa, bundan daha aptalca ve daha ikiyüzlüce bir suçlama olamazdı. Kibarlar âleminin hayatını anlatan her hangi bir romanı alınız, bütün ülkelerde, bütün toplumlarda asillerin ya da burjuvaların geçirdiği aşk serüvenlerini hatırlayınız, göreceksiniz ki, Çernişevski'nin etin kurtuluşunu istemesi gereksizdir. Çünkü bu, uzun zamandır zaten yapılmaktadır.

Çernişevski'nin savunduğu etin (şehvetin) kurtuluşu değil, tam tersine, «insan ruhuyla aklının kurtuluşu»dur. Bu romanın etkisinde kalan hiç kimse artık yatak serüvenleriyle ayartılamaz. Oysa, yürürlükteki ahlâka yalancıktan saygı gösteren yüksek sınıfların gözünde bu serüvenlerdir hayatı hayat yapan. Onlarsız hayat hayat değildir.

Aslına bakılırsa, adı geçen kültür düşmanları Çernişevski'nin yazılarındaki derin «ahlâkçılığı» çok iyi anlıyorlar, hattâ bu ahlâk sıkılığından dolayı çileden çıkıyorlardı. Çünkü, onlar da biliyorlardı ki, Ne Yapmalı'nın kişilerine benzemeğe özenen herkes kendini büyük bir düşkün olarak görecek ve ölçüsüz bir tiksintiye kapılacaktır. Bunun sonucu, kendini düzeltmeğe yönelecektir.

Fakat biz de biliyoruz ki, yazarımızın hayata verdiği başlıca amaç hattâ biricik amaç da diyebiliriz buna. Rusya'da gerçekle, bilimle, sanatla ilgili büyük düşünceleri yaymaktı. Ne Yapmalı romanı bu amacın ürünlerinden biridir. Nitekim, aşkta daha akla uygun ilişkiler kurulması yolunda bu romanda propaganda yapıldığını görmemek elden gelmiyor.

Vera Pavlovna'nın Lopuşov'la Kirsanov'a olan sevgisi, gerçekte, yazarın daha önemli öbür düşüncelerini işlediği bir kaneviçedir. Vera Pavlovnanın düşlerinde, parlak renkler altında, Çernişevski'nin sosaylist inançları yatmaktadır.

Çernişevski bu eserinde de okurlara yeni bir şey söylemiyor. Batı Avrupa düşüncesinin uzun süreden beri ulaştığı sonuçları okurlara iletmekten öteye geçmiyor. Yukarda da belirttiğimiz gibi, Fourier'nin düşünceleri 1840 yıllarında zaten Rusya'ya girmişti. Nitekim Fourier'nin yolundan gittikleri için birtakım gençler yargılanmış, cezaya çarpılmıştı. Öyle de olsa, Çernişevskinin yardımıyla, Fourier'nin düşünceleri daha çok yayıldı.

Ne var ki, sonradan, Çernişevski'nin hayranları bile Vera Pavlovna'nın düşlerinden söz açılınca omuz silkeceklerdir. Çünkü, tasarladığı phalanstere'ler (2) onlara çocukça birer utopya gibi gelecektir. Ünlü yazar okurlara daha pratik ve

(2) **Phalanstere: Ütopyacı sosyalistlerden Fourier'ye göre, gelecekte insan 1600 nüfuslu kümeler halinde toplanacaklardır. Bu topluluklara «phalanstere» adı verilir. Phalanstere'de insanlar beraberce çalışacak ve beraberce oturacaklardır. (Çev.)**

bir gül ve bir adam

Orda bir adam var
Ta... uzaklarda bir adam
Bıçaksız ağrılar içinde.

Orda bir gül var
Ta... uzaklarda bir gül
Çisemez üstüne umut yağmurları

Olumsuz düşler ortasında herbiri

Adamın gözleri yok
Gülün yaprakları

Abdülvehap ANGINER

doğrudan doğruya rusları ılgilendiren konulardan söz açabilirdi, diye yakınacaklardır. Hattâ, sosyalist olduklarını söyliyen kimseler bile böyle düşüneceklerdir. Ama, itiraf edelim ki, biz hiç de onlar gibi düşünmüyoruz. Vera Pavlovna'nın düşleri arasında, Rus sosyalistlerinin son günlere değin üzerinde durmadığı, Çernişevski'ye özgü sosyalistçe düşünceler buluyoruz. Yazarımız, sosyalist bir düzenin, burjuvalık dönemde gelişmiş bütün üretim araçlarından yararlanılarak kurulabileceğini bilinçle ortaya koyuyor. Ayrıca sözü edilen düşlerde, Orta Asya'dan Rusya'ya, sıcak iklimli ülkelerden soğuk iklimlilere kadar yayılan büyük iş ordularının beraberce üretimde bulunacakları belirtiliyor. Şüphesiz, bu düşünceler Fourier'de de vardı, ama okur yazar halkımız bunları henüz bilmiyordu.

Devrimcilerimiz sosyalist toplumu çokluk tâ Kör Vasili zamanında çiftçilerin toprağı kazdıkları aynı karasabanla tarlalarını süren köylü komünlerinin bir federasyonu olarak gösteriyorlardı. Bunun sosyalizm olmadığını söylemek gereksiz. Emekçi halkın kurtulması için insanın toprağın ve genel olarak tabiatın «eğemenlik»inden kurtulması gerekir. Bu ise, büyük iş topluluklarının varlığına ve üretimde geniş ölçüde modern âletlerin kullanılmasına bağlıdır. İşte, Çernişevski'nin Vera Pavlovna'sının düşlerinde gösterdiği ve pratik peşinde koştuğunu söyliyen bizlerin unuttuğu şey...

Çernişevski, ayrıca, yeni bir tipin doğuşuna yardım etti. Bu tipi Rahmetov biçiminde canlandırdı. Onun doğuşunu sevinçle selâmladı ve oldukça dumanlı bir silüetini resmetmek zevkinden kendini alamadı.

Çernişevski, ömrü güç kavgalar ve ağır fedakârlıklarla geçecek olan Rus devrimcisini bekliyen acıları önceden sezdi. Bundan ötürü. Rahmetov'u şehit düşmüş gerçek bir çilekeş olarak gösterdi. Ev sahibesinin de söylediği gibi Rahmetov, «kendine acımıyan» bir insandır. Nitekim, işkenceye dayanıp dayanamıyacağını anlamağa kalkar ve bu amaçla bütün geceyi çivili bir keçe üzerinde geçirir.

Birçok kimseler, örneğin Pissarev, bu harekette aşırılık ve abartma (mübalâğa) görüyorlar. Biz ise, Rahmetov'un karakterindeki çizgilerin başka türlü canlandırılsaydı daha iyi olacağını sanıyoruz. Ne var ki, öyle de olsa, bu karakterin gerçeğe uygunluğu söz götürmez. Nitekim, 1860 - 1870 yıllarının hemen hemen bütün sosyalistlerinde bol bol «Rahmetov'culuk» bulunur.

Geçen ayın içinden

ELEŞTİRMENİN YOLLARINDAN BİRİ — Onuncu Türk Dil Kurultayı'nda, Tanıtma Kolu Yayınlarını eleştiren bir ozan haykırıyor: «Bunları yazdıracak daha yetkili kimseler bulunamaz mıydı? Ziya Gökalp'i yazan arkadaşımız onu küçültmüştür!»

Her şeyden önce, Tanıtma yayınları halk için düzenlenmektedir. Bunları büyük bilginlerin yazması olanaklı ise de, zorunlu değildir. Kaldı ki, «Ziya Gökalp» ve «Ahmet Mithat»ı hazırlıyan yazar, araştırmalarında, çalışmalarında titizliği ile tanınmıştır. Eleştirmeci kürsüde konuşurken dinleyicilerden biri, yanındakinin kulağına fısıldıyordu: «Tek satırını okumamıştır!» Neden bunu söyletmeli? «Ziya Gökalp'i küçültme» isnadına gelince: Türk düşünce tarihinde seçkin bir insan olarak yaşıyacak olan Ziya Gökalp'i kimse, hiçbir araştırıcı küçültmeyi düşünmemiştir. Ama, bilimsel eleştirme diye bir çalışma vardır. Ziya Gökalp'i sadece «Turan» manzumesiyle ele alarak yükseltmek istiyenler onu dar bir alana kapadıklarının ayırdında değildirler. Türk Dil Kurultay'ından ezberden konuşmaları dinlemek insanı üzüyor. Kurultay'ın havasını beğenmiyenler elbette —bir bakıma— haklıydılar.

TELİF HAKKINA SAYGI — Kurultay'ın dedikodulu oturumlarından birinde, kimlerin, yazdıkları kitaplardan ne kadar para aldıkları okundu. Türkiye'de yazı yazanlar bütün yazılarının karşılığını alamazlar. Türk Dil Kurumu gibi bir kuruluşun verebildiği telif ücreti de bir Kurultay'da yazarın yüzüne vuruluyor. Sanki, kitap yazarak para almak bir suçmuş, bir «suiistimal»miş gibi gösteriliyor. Kurultay'da bulunanların hemen hepsi kitap, yazı yazan kimselerdir. Yazı'nın Türkiye'deki değerini bilirler. Neden «telif hakkına» Türk Dili Kurultayı'nda yan bakılsın? Önceki Kurultay'da da, genel yazmanların, kol başkanlarının aylıkları indirilmişti. Türkiye'de her iş para ile yapılır, fikir çalışmasına gelince parasız olsun, denir. Bu da bir çeşit geriliktir.

LİZ'İN KALÇALARI — Özür dileriz. Bu da konu mu? Ne yazık ki, bizim, halkı hafif'e alıştırmakla yükümlü gazetelerimiz bu haberi birinci sayfalarında verdiler. O gün Türk Dil Kurultayı'nın kapanış haberi pek az gazetede yer aldı. Ama, Liz'in kalçaları gibi pek «aktüel» bir haberi gazetelerimiz kaçırmak istemediler.

Gazetelerimizin nasıl «düşmekte» yarış ettikleri her gün göze çarpıyor. Radyolarımız da onlardan geri kalmamak için çaba gösteriyorlar.

EMİNE'NİN ÇİLESİ — Kocası onun elini kesmiş, o da kocasını öldürmüş. Şimdi mahkemede... İnsan, bu genç kadının kesiğine ve yazgısına bakıyor da, susmak istiyor. Ama, her Tanrının günü gazetelerde «Kesik Elli Emine»!. Kadıncağızın soyadı da var; neden «Emine Bir» demiyorlar?. «Kesik Elli Emine» derlerse öykü biraz daha trajedikleşecek, merak çekecek!

İnsanların onurlarıyla nasıl oynuyoruz! İnsanların yazgılarını nasıl ticaret maddesi haline getiriyoruz! Yazık!

KARDEŞ KARDEŞ GEÇİNİN! — Bir dinci gazete, minicik bir lâyik derginin sahibi için başlıklar atmış: «Bu adamı susturacak yok mu?» diye haykırıyor.

Nerede kaldı basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, hattâ sadece özgürlük? Hem bu telâş nedir? O, lâyık düzeni korumak için çıkıyor; sen, din'i savunmak için çıkıyorsun. İkinizin de okuyucusu var. Madem ki bunca basın özgürlüğü var Türkiye'de, bu kadarının da değerini bilin, kardeş kardeş geçinip gidin!

AKILLI BİR BAKAN — Diyanet İşleri'ne de bakan yeni Devlet Bakanı, gazetecilerin sorularına şöyle cevap vermiş: «İslâmde reform olmaz. Reform Hıristiyanlıkta olur.»

Zaten reformu ağzına alanı önce devlet paylıyor. Bunu bir Bakanın söylemesine hiç de gerek yoktu. Bu Bakan, ilericilerden notunu aldı; tıpkı eski Millî Eğitim Bakanı gibi...

Reform Hıristiyanlıkta olurmuş. Bilim, sanat, teknik, sosyal adalet de onlarda zaten... Bundan elli altmış yıl önce, şair Eşref ne demişti:

Ziraat, marifet, san'at, saadet şimdi onlarda
Cehalet, meskenet, zillet, rezalet bizde kalmıştır.

Reform'u kim yapacak? Nasıl yapacak? O bir sorun! Ama, şimdilik izin verin de Sayın Bakan, hiç olmazsa reform düşüncesini işliyelim.

AĞIRBAŞLI BİR BAKAN — Türk Dil Kurultayı dolayısıyla Ankara'ya gelmiş olan Türk Edebiyatçılar Birliği üyeleri birtakım sorunların çözümlenmesi için bakanları ziyaret ettiler. İçişleri, Çalışma, Maliye, Millî Eğitim bakanları edebiyatçılara özel randevular verdiler. Ancak; Basın-Yayın ve Turizm Bakanı kendileriyle görüşmeyi «gereksiz» bulduğunu özel kalem müdürü ile bildirdi. Her biri basının seçkin mensubu olan edebiyatçılara Basın-Yayın Bakanı böylece «Basın! Yaylanın!» demek istedi.

Bir zamanlar kendisi de yazı yazmış olan Bakanın şimdi edebiyatçılarla görüşmeyi gereksiz bulması ağırbaşlı görünmek istemesinden mi?

AMAN İSTİFA ETSİNLER! — Millî Eğitim Müsteşarı'nın istifa etmesi üzerine gerici gazeteler, yeni istifalar olacağını muştuladılar. Hükûmete yakın bir gazete hemen davrandı: «Millî Eğitimde istifalar yok!» diye... Gereksiz bir telâş!.. Millî Eğitim'den istifalar olacak, muhalefet (!) bunu sömürecek diye korkmanın âlemi mi var? Aman efendim, bırakın, Tevfik İleri'den beri Millî Eğitim Bakanlığı'nda çü-

rümüş, Bakanlığı da çürütmüş olanlar istifa etsinler. İstenen, beklenen, gerekli olan budur! Genel müdüründen şube müdür yardımcısına değin!

İNCİL, ZENCİ ve ASTRONOT — Amerika Birleşik Devletleri'nde, derslere İncil ve dua okuyarak başlıyan okullardan bu âdeti kaldırmak için devlet harekete geçmiş. Amerika Birleşik Devletleri'nde zenciler, beyazlardan gördükleri hakaretlere dayanamayıp «ihtilâl» havasına girdiler. Amerika Birleşik Devletleri'nde beyaz ve zenci astronot yetiştiriliyor. Bu astronotlardan kimisi uzaya çıkmadan önce papazdan izin istiyor. Bizim muhafazacı gazeteler, uzaya atılan kapsülün «İman» adını taşıdığını ele alarak övgüler yazıyorlar.

Neden bilmem, şu anda aklıma karışık salata geliyor!

YALELLİ — Ankara Radyosu'nun sabah müziğinde şu güfteleri işitiyoruz:

«Gecenin matemi ruhumu sardı»

«Ay karanlık; bulamadım yolumu»

Sabah yeni bir hayata başlarken, insanlara gecenin karanlığını ve kederini telkin eden bu radyo, geriliğimizin başlıca etkenlerinden biridir. Ankara Radyosu'nda görev almış genç kuşaktan kimselere; ileride, Türkiye'de karamsar müziğin (müzik değil ya!) baskısı önünde eli kolu bağlı kalmış olmalarının nedeni sorulduğu zaman ne diyeceklerini düşünüyor ve onlara acıyoruz!

AKIL BAŞTADIR — 1961 Anayasa'sı, işçinin grev hakkını iki yıl içinde almasını istemiştir. Sendikalar Kanunu ile Grev-Lokavt ve Toplu Sözleşme Kanunu temmuz 1963 içinde Resmi Gazete'de yayınlandı. Türkiye'de bu yasaların çıkarılmasında Çalışma Bakanı Bulent Ecevit'e düşen şeref payı büyüktür. Yasalar B.M.M. den çıktıktan sonra, Bakana sendikalardan, aydınlardan öğretmenlerden, yurttaşlardan kutlama telgrafları gelmiştir. Bu çeşit yasaları bir fikir adamı çıkarabilirdi. Bülent Ecevit her şeyden önce bir fikir adamı idi; politikacılığında bu niteliği yitirmedi, bu niteliğinden güç aldı. 1925 yılında, Atatürk'ün büyük devrim çabalarına giriştiği yılda doğmuş olan Ecevit, Türk devriminin, bu büyük sosyal devrimin yeni yasalarla sürüp gitmesini sağlıyan seyrek devlet adamlarından biridir. Onu biz de, bu düşüncelerle, kutluyoruz.

Sanat - Sanatçılar

BALIKESİRDE GÜZEL SANATLAR GALERİSİ

Balıkesir'in değerli valisi Zahit Kırağlı'nın uğraşlariyle 16 Temmuz günü «Güzel Sanatlar Galerisi» törenle açılmıştır. Bu hareketin öbür illerimiz için de örnek olmasını di_leyoruz.

ÇAĞDAŞ TÜRK RESİM VE HEYKEL SERGİSİ

Aylardan beri hazırlıkları süregelen Çağdaş Türk Resim ve Heykel Sergisi ilk olarak önümüz_deki Ekim ayı içinde Brüksel'de Güzel Sanatlar Sarayında açılacak_tır.

Çağdaş Türk Resim ve Heykel Sergisi, Brüksel'den sonra, 8 Ocak-4 Şubat tarihleri arasında Paris'te, Modern Sanat Müzesinde açılacak_tır. Serginin Paris'teki bütün ha zırlık masrafları «L'Association Française d'Action Artistique» ta_rafından karşılanacaktır.

Çağdaş Türk Resim ve Heykel Sergisi, sırasıyla, Almanya, Avusturya, İsviçre ve İtalya şehirlerin_de de açılacaktır.

PARİS BİENNALİ

3. Paris Uluslararası Genç Sa_natçılar Sergisi 28 Eylül'de açılı-yor.

Türkiye'den, 20-35 yaş arasındaki sanatçıların katılabileceği bu sreginin yağlı boya, Heykel, gra_vür, Tiyatro Dekor bölümlerine e-ser gönderilecektir.

1961 yılında düzenlenen 2. Pa_ris Biennalinde, Genç Heykeltraşımız Kuzgun Acar'ın birincilik ka-zandığı ve iki ödüle değimli görül_düğü hatırlanırsa, 3. Paris Bienna_linde Genç Sanatçılarımızın birşeyler getirebileceklerini umabiliriz.

Bu sergi de Hasan Kaptan'ın resimlerine de oldukça geniş yer verilecektir.

SAO - PAULO BİENNALİ

Türkiye'nin bir süreden beri katılmayı geleneklestirdiği Uluslar_arası sanat sergilerinden birisi de Sao Paulo Biennalidir.

Sao Paulo Biennali, 15 Eylül_de açılıyor. Memleketimizden gönderilecek eserler yola çıkarılmak üzere. Gidecekleri yer Brezilya; er_ken davranmak gerek.

ANKARA'DA BELÇİKA HALICILIĞI SERGİSİ

Önümüzdeki Ekim ayı içinde Ankara, Arkeoloji Müzesinde Bel_çika Tapisserie sergisi açılacaktır. Bu türlü sergiler halkımız ve sanat severlerimiz için büyük fırsat oluyor; sık sık tekrarlanmalarını dileriz.

CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrasının yurt içi konser gezisi Eylül'de.

Orkestra Avrupa gezisinden sonra Batı ve Güney Anadolu İlle_rinde konserler verecek. Kimbilir bir uğradığı şehire bir daha ne za_man uğrayacak.

Orkestramızın çalışmaları Halk Eğtiimi açışından yeterince kesif değil.

dost

İdare yeri: *Rüzgârlı S. Ove Han. Da. 4 - ANKARA*
Tel : 11 98 29

Abonesi :
Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.
Dış ülkeler için bir mislidir.
Öğretmen ve öğrencilere %20 indirme yapılır.

İlân şartları : Santimi 12 lira
Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.
» » 1 » 1.250 TL.
İç » 1 » 1.000 TL.
Sürekli olarak 6 sayı verenlere %10, 12 sayı verenlere ise %20 indirim yapılır.

Basıldığı yer:
KARDEŞ MATBAASI - ANKARA

DOST YAYINLARI

ROMAN :

1 — Acemiler, *Hikmet Erhan Bener* (*) 200
2 — Sokaktaki Adam, *Attilâ İlhan* (Ciltli) 600
3 — Babamla Geçen Günler, *Clarence Day* 400
4 — Hasangiller, *Tarık Dursun K.* 200
5 — Gordium I, *Hikmet Erhan Bener* 250
6 — Hatırladıklarım, *Eleanor Roosvelt* (*) ... 150
7 — Üç Yüzlü Adam, *H. A. Philbrick* (*) 100
8 — Şehir Çocuğu, *Herman Wouk* (*) 100
9 — Abraham Lincoln, *Emil Ludwig* (*) 400
10 — Kiralık Oda, *Georges Simenon* 300
11 — Sanık, *Alexender Weisberg* 200
12 — Polis Müfettişi Kadavra, *Georges Simenon* 300
13 — Zenciler Birbirine Benzemez, *Attilâ İlhan* ... 400
14 — Ayaşlı İle Kiracıları, *M. Şevket Esendal* ... 400
15 — Otlakçı, *Memduh Şevket Esendal* (Ciltli) 600
16 — Mendil Altında, *M. Şevket Esendal* (Ciltli) 600
17 — Belâlı Yer, *Erskine Caldwell* (Ciltli) 600
18 — Ne Ekersen, *Mehmet Seyda* 400
19 — Dünya Evi, *Orhan Kemal* 500
20 — Kızgın Toprak, *Jorge Amado* 600
21 — Duru Göl, *İlhan Tarus* 500
22 — Korsan Çıkmazı, *Nezihe Meriç* 500
23 — Vapur Düdükleri, *Ayhan Hünalp* 300
24 — Ölümle Saklambaç, *Georges Simenon* 400

HİKÂYE :

1 — Karınca Yuvası, *İlhan Tarus* (*) 125
2 — Dost, *Vüs'at O. Bener* (*) 125
3 — Grev, *Orhan Kemal* (Ciltli) 300
4 — Tepedeki Ev, *Umran Nazif* 200
5 — Şu Babamın İşleri, *Carlos Bulosan* 200
6 — Kardeş Payı, *Orhan Kemal* 300
7 — Topal Koşma, *Nezihe Meriç* 200
8 — Sihamba (Zenci Hikâye ve şiirinen seçme) *Suat Taşer* 100
9 — Yaşamasız, *Vüs'at O. Bener* 200
10 — Bozbulanık, *Nezihe Meriç* (2. Baskı) 200
11 — Perşembe Yağmurları, Hazırlayan : *Salim Şengil* 100
12 — Hallaç, *Leylâ Erbil* 250

ŞİİR :

1 — Memleket Saat Ayarı, *S. Aldanır* (*) 100
2 — Dünya Güzel Olmalı, *Mehmed Kemal* 100
3 — Sisler Bulvarı, *Attilâ İlhan* (2. Baskı) 300
4 — Haraçmezat, *Suat Taşer* 100
5 — Anzelha, *Halim Yağcıoğlu* 100
6 — Yanık Sarı, *Ahmet Köksal* 100
7 — Cümbüşcübaşı, *Ercümend Uçarı* 100
8 — Yağmur Kaçağı, *Attilâ İlhan* 200
9 — Köroğlu, *İlhan Berk* 200
10 — Hacıvatın Karısı, *Salâh Birsel* 200
11 — Dağda Ateş Yakanlar. *O. F. Toprak* 200
12 — Sultan Palamut, *Metin Eloğlu* (*) 200
13 — Herboydan (Dünya şiirinden seçmeler(*Can Yücel* 400
14 — İki Dal, *Celâl Vardar* 100
15 — Manilerimizden, *Dr. İlhan Başgöz* 200
16 — Duvar, *Attilâ İlhan* (2. Baskı) 300
17 — Horozdan Korkan Oğlan, *Metin Eloğlu* 200
18 — Mısırkalyoniğne, *İlhan Berk* 250
19 — Rüzgârlı Su, *Selâhattin Batu* 250
20 — Gözünü Sevdiğim, *Oğuz Tansel* 250
21 — Tütünler Islak, *Turgut Uyar* 300

TİYATRO :

1 — Öteye Doğru, *Sutton Vane* 100
2 — Tarih Boyunca Tiyatro, *Turhan Dilligil* (*) 100
3 — Annemi Hatırlıyorum, *John Van Druten* ... 100
4 — Bir Dünya ki, *Suat Taşer* 100
5 — Vatanseverler, *Sidney Kingsley* 150
6 — Korku, *Orhan Asena* 100
7 — Deli Dumrul, Suat *Taşer (Destan)* 300
8 — Yarın Cumartesi, *Güner Sümer* 300
9 — Modern Tiyatro Akımları, *Özdemir Nutku* 1000

GEZİ :

1 — Moskova Mektupları, *Lydia Kirk* 100
2 — Abbas Yolcu, *Attilâ İlhan* 400
3 — Ha bu diyar, *Fikret Otyam* 200
4 — Gide Gide, *Fikret Otyam* 250
5 — Uy ba bo , *Fikret Otyam* 300

DENEME—FIKRA :

1 — Söz Arasında, *Ataç* 100
2 — Devekuşuna Mektuplar, *Haldun Taner* 300

BALE :

1 — Gönlü Yüce Türk, *Metin And* 500

MİMARLIK :

1 — İnsana Dönüş - F.Ll. Wright - *Şevki Vanlı* 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ :

1 — Altı Kardeşler, *Oğuz Tansel* 100
2 — Cimri ile Cömert, *İlhan Dumanoğlu* 100
3 — Talih Kuşu, *Tezel Amca* 100
4 — Kahkaha Sultan, *Mümtaz Zeki Taşkın* 100
5 — Öksüzoğlan, *İlhan Dumanoğlu* 100
6 — Nalıncı Padişah, *İlhan Dumanoğlu* 100
7 — Altın Top, *İlhan Dumanoğlu* 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ — HİYÂYE DİZİSİ :

1 — Küçük İspanyol Kızı Maria 125
2 — Arap Abdül Kardeş ....
3 — Çing Ling ile Tung Ling ....
4 — Meksikalı Kardeşler

SHD. KOLLEKSİYONLAR

Cilt : 2, 3, 4, 5 Ciltleri altışar lira,
lira 7-8 birarada 10 lira.

«Dodst» KO

Cilt : 1—2, 3—4, 5—6
Yeni Dizi :
1—2, 3—4
(*) İşa

Dünden - Bugünden

gün olur

Gün olur alır başımı giderim.
Denizden yeni çıkmış ağların kokusunda.
Şu ada senin bu ada benim,
Yelkovan kuşlarının peşi sıra.

Dünyalar vardır düşünemezsiniz;
Çiçekler gürültüyle açar;
Gürültüyle çıkar duman topraktan.

Hele martılar, hele martılar
Her bir tüylerinde ayrı telâş!...

Gün olur, başıma kadar mavi;
Gün olur, başıma kadar güneş;
Gün olur, deli gibi...

gider ayak

hamamdan geçtik,
dan hissemize razıydık;
tik,

tik,

birdenbire

Herşey birdenbire oldu.
Birdenbire vurdu gün ışığı yere;
Gökyüzü birdenbire oldu;
Mavi birdenbire.
Herşey birdenbire oldu;
Birdenbire tütmeye başladı duman topraktan;
Filiz birdenbire oldu, tomurcuk birdenbire
Yemiş birdenbire oldu.

Birdenbire,
Birdenbire,
Herşey birdenbire oldu.
Kız birdenbire, oğlan birdenbire;
Yollar, kırlar, kediler, insanlar...
Aşk birdenbire oldu.
Sevinç birdenbire.

dalgacı mahmut

İşim gücüm budur benim,
Gökyüzünü boyarım her sabah,
Hepiniz uykudayken.
Uyanır bakarsınız ki mavi.

Deniz yırtılır kimi zaman,
Bilmezsiniz kim diker;
Ben dikerim.

Dalga geçerim kimi zaman da,
O da benim vazifem;
Bir baş düşünürüm başımda,
Bir mide düşünürüm midemde,
Bir ayak düşünürüm ayağımda,
Ne haltedeceğimi bilemem.

Orhan VELİ